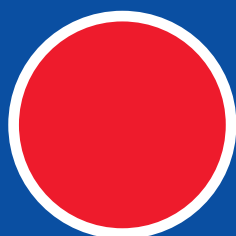

Je hebt iemand nodig.....

Onderzoek naar eenzaamheid
in de gemeenten Loppersum en Eemsmond

Je hebt iemand nodig.....

Onderzoek naar eenzaamheid
in de gemeenten Loppersum en Eemsum

Je hebt iemand nodig

*Je hebt iemand nodig
stil en oprecht
die als het er op aankomt,
voor je bidt en vecht
Pas als die iemand
met je lacht en grient,
dan pas kan je zeggen...
"Ik heb een vriend"*

Toon Hermans

Colofon

Titel	Je hebt iemand nodig..... Onderzoek naar eenzaamheid in de gemeenten Loppersum en Eemsum
Datum	september 2010
Opdrachtgever	gemeenten Eemsum en Loppersum, in het kader van het Gebiedsprogramma Sociaal Beleid
Auteurs	drs. Femke de Haan, onderzoeker drs. Fransje Grisnich, adviseur/onderzoeker dr. Marrit Tuijnman, onderzoeker
Vormgeving	KragtVorm
Adres	Centrum voor Maatschappelijke Ontwikkeling Groningen (CMO Groningen) Postbus 2266 9704 CG Groningen www.cmogroningen.nl

Copyright 2010 Centrum voor Maatschappelijke Ontwikkeling Groningen

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van het Centrum voor Maatschappelijke Ontwikkeling Groningen.

Voor zover het maken van kopieën is toegestaan op grond van artikel 16B Auteurswet 1912° het Besluit van 20 juni 1974, Stb. 351, zoals gewijzigd bij Besluit van 23 augustus 1995, Stb. 471 en artikel 17 Auteurswet 1912, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan de Stichting Reprorecht (Postbus 882, 1180 AW Amstelveen). Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze opgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16 Auteurswet 1912) dient men zich te wenden tot het Centrum voor Maatschappelijke Ontwikkeling Groningen.

Inhoudsopgave

I Inleiding

- 1.1 Achtergrond en aanleiding van het onderzoek
- 1.2 Definitie van eenzaamheid
- 1.3 Doelstelling en vraagstelling
- 1.4 Onderzoeksmethodiek en respons
- 1.5 Inhoud van het rapport

2 Wat is eenzaamheid?

- 2.1 Wat is eenzaam?
- 2.2 Oorzaken van eenzaamheid en het signaleren van eenzaamheid
- 2.3 Oplossingsrichtingen voor mensen die zich eenzaam voelen

3 Eenzaamheid in getallen

- 3.1 GGD Gezondheidsenquête
- 3.2 Jongeren en eenzaamheid
- 3.3 Volwassenen en eenzaamheid

4 Professionals en vrijwilligers over eenzaamheid

- 4.1 Respondenten en hun aanbod
- 4.2 Signaleren van eenzaamheid
- 4.3 Interventies bij signalen van eenzaamheid
- 4.4 Knelpunten in de aanpak
- 4.5 Verbeterpunten
- 4.6 Volwassenen en hun behoeften aan contact

5 Samenvatting, conclusies en aanbevelingen

- 5.1 Wat is eenzaam
- 5.2 Beantwoording onderzoeksvragen
- 5.3 Aanbevelingen voor de gemeenten

6 Geraadpleegde bronnen

Bijlage 1 Vragenlijst volwassenen

Bijlage 2 Vragenlijst jongeren

Bijlage 3 Vragenlijst professionals

Bijlage 4 Aanvullende tabellen eenzaamheidscijfers

I Inleiding

I.1 Achtergrond en aanleiding van het onderzoek

Eenzaamheid is een groot maatschappelijk probleem en treft veel Nederlanders direct in hun welzijn. Eenzaamheid heeft een negatieve invloed op het welzijn van mensen en zorgt dat men zich niet gelukkig voelt. Het kan tevens leiden tot psychische en fysieke gezondheidsklachten. Uit onderzoek is gebleken dat één op de drie Nederlanders zich eenzaam voelt¹. Eenzaamheid zal onder de Nederlandse bevolking naar verwachting de komende jaren fors toenemen, onder meer als gevolg van het toenemende aantal alleenwonenden, werklozen en 80-plussers in onze samenleving (TNS/NIPO, 2008).

Uit onderzoek (GGD gezondheidsenquêtes 2006 en 2010) blijkt dat een relatief hoog percentage inwoners van de provincie Groningen in enige mate eenzaamheid ervaart. Dit probleem kan leiden tot sociale uitsluiting en sociaal isolement. De provincie Groningen heeft als uitgangspunt dat zowel de provinciale als de lokale overheid een bijdrage moet leveren aan een goed functionerende samenleving en een prettig leefklimaat. Dit betekent onder meer dat alle Groningers de mogelijkheid moeten hebben om actief te kunnen participeren. En dat sociale uitsluiting of sociaal isolement, bijvoorbeeld door eenzaamheid, moet worden tegengegaan (Sociale Agenda 2009-2012, paraaf 2.2).

'Wonen met Zorg'

Dit is de titel van het project waarbinnen de Groninger gemeenten vier jaar lang samenwerken aan de nieuwe gemeentelijke taken rond wonen, welzijn en zorg. In april 2007 is in de Regio Groningen -Assen het convenant 'Wonen, Welzijn, Zorg' ondertekend door de Stuurgroep Regio Groningen -Assen, veertien gemeenten, de provincies Groningen en Drenthe en de corporaties die actief zijn in deze regio. Een jaar later is het Convenant 'Wonen, Welzijn, Zorg Landelijk Gebied' ondertekend door veertien gemeenten in Noord en Oost Groningen, woningcorporaties en de provincie Groningen. In proefprojecten wordt geëxperimenteerd en de resultaten worden geëvalueerd.

Eén van de Groninger proefprojecten is het onderzoek naar eenzaamheid onder jongeren en ouderen in de gemeenten Loppersum en Eemsum. De gemeenten willen onderzoeken hoe effectief de verschillende werkwijzen zijn die nu gehanteerd worden bij het aanpakken van eenzaamheid. Uit het onderzoek moeten aanbevelingen komen die tot vervolgstappen kunnen leiden zodat ook andere gemeenten in en buiten de regio hun voordeel kunnen doen met de uitkomsten van het onderzoek en eventuele vervolgstappen.

Het onderzoek en de ontwikkeling van vervolgactiviteiten worden mogelijk gemaakt door cofinanciering vanuit de provinciale Sociale Agenda 2009-2012, waarin de provincie Groningen en de gemeenten Eemsum en Loppersum samenwerken in het gebiedsprogramma Noordoost en Noordwest Groningen.

¹ T. van Tilburg en J. de Jong Gierveld (red.) (2007), Zicht op eenzaamheid: Achtergronden, oorzaken en aanpak. Assen, Ven Gorcum Uitgeverij.

1.2 Definitie van eenzaamheid

Voordat inhoudelijk over 'eenzaamheid' gesproken kan worden, is een heldere definitie van het begrip noodzakelijk. Niet iedereen verstaat hetzelfde onder eenzaamheid. 'Eenzaam zijn' en 'alleen zijn' worden vaak door elkaar gehaald. In dit onderzoek wordt de volgende definitie gehanteerd:

'Eenzaamheid is een subjectief ervaren van een onplezierig en ontoelaatbaar gemis aan kwaliteit van sociale relaties. Daarbij wordt onderscheid gemaakt tussen sociale eenzaamheid en emotionele eenzaamheid (De Jong Gierveld).'¹

Uit deze definitie is af te leiden dat eenzaamheid subjectief is, een gevoel. Het is het gevoel dat iemand heeft over zijn eigen (sociale) situatie. Men ervaart een verschil tussen de relatie(s) die men *heeft* en de relatie(s) die men *wenst*. Er wordt in deze definitie vanuit gegaan dat eenzaamheid een negatieve emotie en een ongewenste situatie is. Het gaat niet alleen om het aantal relaties, maar ook om de kwaliteit hiervan. De enige die kan bepalen of iemand eenzaam is, is de persoon zelf (Stichting in Beweging, 2009). Wat een eenzaam persoon nodig heeft, kan hij/zij ook het beste zelf bepalen. Echte aandacht is het belangrijkste dat geboden kan worden, aandacht en een luisterend oor. Want een gevoel is niet gemakkelijk weg te nemen.

In het volgende hoofdstuk wordt dieper ingegaan op wat uit landelijk onderzoek bekend is over eenzaamheid en de aanpak daarvan. Dit biedt tevens het theoretisch kader voor het onderzoek in Eemsum en Loppersum.

1.3 Doelstelling en vraagstelling

Doelstelling

Doel van dit onderzoek is na te gaan hoe effectief de verschillende werkwijzen zijn, die nu gehanteerd worden bij het aanpakken van eenzaamheid van inwoners onder Loppersum en Eemsum². Daarbij wordt een koppeling gelegd met de activiteiten, die lokaal georganiseerd worden rond het Wmo-prestatieveld 'informatie en advies'. Tot de doelgroep behoren alle inwoners van de gemeente Loppersum en Eemsum. Binnen deze doelgroep is onderscheid gemaakt naar de volgende leeftijdscategorieën:

- 0 - 19 jaar
- 19 - 35 jaar
- 35 - 50 jaar
- 50 - 65 jaar
- 65 jaar en ouder

Deze categorisering sluit in grote lijnen aan bij de doelgroepen, waarop allerlei bestaande voorzieningen zich richten. Voorbeelden daarvan zijn de Wet op de jeugdzorg, die zich richt op mensen tot de leeftijd van 18 jaar, en de ouderenadviseurs, die doorgaans mensen vanaf de leeftijd van 65 jaar ten dienste zijn.

Vraagstelling

Voor beide gemeenten gezamenlijk wordt nagegaan hoe effectief de verschillende voorzieningen/ activiteiten tegen eenzaamheid zijn. Daarbij is bekend dat het probleem niet schuilt in de beschikbaarheid en kwaliteit van de voorzieningen, maar juist in de koppeling met mensen. De centrale vraag is daarom: *'Waarom maken mensen geen gebruik van de bestaande voorzieningen en activiteiten?'*

2 Inwoners die in een intramurale zorginstelling verblijven dat gefinancierd wordt vanuit de AVBZ vallen niet onder de doelgroep.

Met betrekking tot de koppeling tussen de voorzieningen en de mensen zijn de volgende deelvragen opgesteld:

- A. *Hoe is het gesteld met de eenzaamheid en participatie van mensen in verschillende leeftijdscategorieën?*
- B. *Welke voorzieningen/activiteiten worden er door lokale en regionale organisaties aangeboden om eenzaamheid te verminderen en participatie te stimuleren?*
- C. *Wat is het bereik van deze activiteiten en hoe effectief zijn ze in de beleving van de uitvoerders en participanten?*

1.4 Onderzoeksmethodiek en respons

Voor de beantwoording van bovengenoemde deelvragen is een (digitale) vragenlijst uitgezet onder een breed scala van zorg- en welzijnsinstellingen (deelvraag A en C) en zijn schriftelijke vragenlijsten afgenomen onder inwoners van de gemeenten Loppersum en Eemsum (deelvragen B en C).

De dataverzameling heeft in de periode van april tot en met mei 2010 plaatsgevonden. Voor beide gemeenten zijn ruim 600 inwoners van 13 jaar en ouder uitgenodigd. De steekproef is vanuit de Gemeentelijke Basisadministratie getrokken, waarbij rekening is gehouden met een representatieve verdeling van de bevolking. De respondenten kregen een uitnodigingsbrief met de vragenlijst thuisgestuurd. De gemeente heeft de verzending verzorgd. Daarnaast kregen 81 jongeren van 10 tot en met 12 jaar op school een vragenlijst voorgelegd³. Jongeren van 10 tot en met 18 jaar en volwassenen van 19 jaar en ouder kregen een verschillende vragenlijst voorgelegd. In bijlage I zijn de vragenlijsten opgenomen.

In totaal hebben 208 inwoners van Loppersum en 204 inwoners van Eemsum aan het onderzoek deelgenomen (zie onderstaande tabel). Dit is voldoende om betrouwbare uitspraken te kunnen doen. Vergeleken met het aantal uitgezette vragenlijst onder inwoners van 13 jaar en ouder komt dit neer op een totale respons in deze leeftijdscategorie van 27%. Er is niet gewogen naar leeftijd, omdat voldoende mensen per leeftijdscategorie de vragenlijst hebben ingevuld.

Tabel I - Respons gemeente Loppersum en Eemsum

	Loppersum	Eemsum
10 tot 18 jaar	72 (35%)	72 (35%)
19 tot 34 jaar	20 (10%)	21 (10%)
35 tot 49 jaar	31 (15%)	32 (16%)
50 tot 64 jaar	39 (19%)	40 (20%)
65 jaar en ouder	44 (21%)	37 (18%)
Onbekend	2 (1%)	2 (1%)
Totaal	208 (100%)	204 (100%)

3 Op de basisscholen CBS Roemte en OBS Wirdumerdraai uit Loppersum en OBS Brunwerd en CBS De Noordkaap uit Eemsum hebben alle leerlingen van groep 7 of groep 8 de vragenlijst ingevuld.

I.5   Inhoud van het rapport

Het voorliggend rapport geeft informatie over de (effectiviteit van) de verschillende werkwijzen en de eenzaamheidsaantallen in de gemeenten Loppersum en Eemmond. In hoofdstuk 2 wordt eerst een theoretisch kader geschetst. Hoofdstuk 3 gaat in op de eenzaamheidsaantallen die beschikbaar zijn vanuit de GGD Gezondheidsenquête 2006 en 2010. Deze aantallen zijn alleen beschikbaar van inwoners ouder dan 18 jaar. Als verdiepingsslag zijn vragenlijsten uitgezet onder inwoners van beide gemeenten. Hierin zijn vragen opgenomen over eenzaamheidsgevoelens en sociale contacten in de buurt.

Hoofdstuk 4 gaat vervolgens nader in op welke voorzieningen en activiteiten er door lokale organisaties worden aangeboden om eenzaamheid te verminderen en participatie te stimuleren. Hiervoor zijn vragenlijsten ingevuld door professionals van zorg- en welzijnsinstellingen over de signalering van eenzaamheid, aanpak, aanbod en hun inschatting van de effectiviteit ervan.

Tot slot wordt in hoofdstuk 5 de voorgaande hoofdstukken samengenomen, en worden samenvattingen, conclusies en aanbevelingen beschreven.

2 Wat is eenzaamheid?

In 2006 is er een uitgebreid en uniek landelijk onderzoek gedaan naar eenzaamheid (onder ouderen)⁴. Dit onderzoek biedt veel informatie over de achtergrond van het verschijnsel eenzaamheid, en de aanpak daarvan. Het Landelijk Kenniscentrum Ouderen - Vilans - baseert zich in haar informatie grotendeels op dit onderzoek⁵. Wij gebruiken dit onderzoek dan ook voor het theoretisch kader voor ons onderzoek naar eenzaamheid onder de burgers van Eemsum en Loppersum.

2.1 Wat is eenzaam?

Eenzaamheid wordt vaak gekoppeld aan ouderen. Toch komt eenzaamheid onder alle geledingen van de bevolking voor. Desondanks bestaat de indruk dat eenzaamheid méér onder ouderen voorkomt dan in de andere leeftijdscategorieën. Dat heeft te maken met de grotere kans op risicofactoren van vereenzaming, zoals afname van sociale contacten, verlies van de levenspartner en andere dierbaren, verminderd inkomen, gezondheidsklachten en verminderde mobiliteit.

Eenzaamheid is het als negatief ervaren verschil tussen de kwaliteit van de relaties die men onderhoudt en de relaties zoals men die voor zichzelf zou wensen.

Het gaat dus om een verschil tussen de realiteit, de wensen en verwachtingen die men over relaties heeft. Dat kan mensen van alle leeftijden overkomen, ook jeugdigen en jongeren vanaf de leeftijd dat zij zich bewust zijn van hun relatie met de omgeving.

Er zijn een aantal elementen te onderscheiden in deze benadering:

- Eenzaam is niet synoniem aan alleen-zijn, en een samenzijn met anderen biedt ook niet per definitie bescherming tegen een gevoel van eenzaamheid.
- Eenzaamheid treedt pas op als een gemis aan contact of verbinding als negatief wordt ervaren. Er zijn mensen die geen probleem hebben met alleen zijn, en er zijn mensen die zich in gezelschap eenzaam kunnen voelen. Eenzaamheid heeft dus ook te maken met iemands persoonlijke waarden en normen over relaties⁶ of behoeften, en is altijd subjectief.
- Tijdspectief: het gevoel van eenzaamheid is groter als de betrokkene zichzelf minder goed in staat acht de gewenste relatie(s) binnen een redelijke termijn te kunnen realiseren.

Er kan op basis van bovengenoemde elementen onderscheid worden gemaakt tussen *sociale eenzaamheid* en *emotionele eenzaamheid*. Bij sociale eenzaamheid ervaart iemand een gemis aan sociale contacten in het brede netwerk van familie, vrienden, kennissen, burens en collega's (Stichting in Beweging, 2009). Bij emotionele eenzaamheid mist iemand een hechte, intieme band met een partner of goede vriend(in), of wordt bepaalde diepgang in de relatie met deze persoon gemist.

4 Aanpak van eenzaamheid: helpt het? Een vergelijkend effect- en procesevaluatie onderzoek naar interventies ter voorkoming en vermindering van eenzaamheid onder ouderen. NIDI i.s.m. VU Sociale Gerontologie, Fokkema en Van Tilburg, Den Haag 2006

5 www.kenniscentrum-ouderen.nl

6 Fokkema en Van Tilburg spreken van "persoonlijke standaard" in plaats van normen/waarden.

Dit onderscheid is zinvol, omdat het aangeeft dat er verschillende aanpakken nodig zijn om eenzaamheid te voorkómen en te bestrijden. Er moet altijd goed naar de aard en oorzaak van de eenzaamheidsgevoelens worden gekeken voordat een interventie wordt aangeboden.

Vaak wordt eenzaamheid gelijk gesteld aan isolement. Dat gaat niet altijd op. Er is sprake van isolement als mensen zich eenzaam voelen en tegelijkertijd een heel klein of geen sociaal netwerk hebben. Maar we hebben nu gezien dat ook mensen mét een sociaal netwerk eenzaamheidsgevoelens kunnen hebben.

2.2 Oorzaken van eenzaamheid en het signaleren van eenzaamheid

Oorzaken van eenzaamheidsgevoelens kunnen liggen op verschillende niveaus:

- In de *persoon zelf* (microniveau): het ontbreken van essentiële sociale vaardigheden, weinig zelfvertrouwen en negatief zelfbeeld, gezondheidsproblemen, immobiliteit door fysieke of materiële beperking. De persoon is niet (voldoende) in staat om relaties aan te gaan of te onderhouden;
- In de *omstandigheden* (mesoniveau): het tekort aan contact met andere mensen of intieme relaties o.a. door overlijden, verhuizing, scheiding, immigratie.
- In de *maatschappij* (macroniveau): individualisering, afname van traditionele sociale verbanden, toename van arbeidsparticipatie van o.a. vrouwen, langer doorwerken, verzakelijking van de zorg- en dienstverlening waardoor er minder contactmomenten zijn.

Eenzaamheid is iets waar men niet gemakkelijk over spreekt. Niet altijd is men zich bewust dat onlust- of onrustgevoelens te maken hebben met eenzaamheid, of men vindt het moeilijk om er voor uit te komen. Om er achter te komen in hoeverre mensen eenzaamheidsgevoelens hebben en wat de ernst daarvan is, is er een zogenoemde '*gemisintensiteitschaal*' ontwikkeld die bestaat uit 11 uitspraken waar mensen antwoord op kunnen geven. In het volgende hoofdstuk van dit rapport wordt deze schaal nader toegelicht.

Het hanteren van een dergelijk instrument kan professionals in de zorg en vrijwilligers helpen om eenzaamheid beter te signaleren en bespreekbaar te maken. Het instrument geeft ook een aanwijzing voor de mogelijkheden om er iets aan te doen.

2.3 Oplossingsrichtingen voor mensen die zich eenzaam voelen

Vaak wordt eenzaamheid aangepakt door het aanbieden van activiteiten, bezoekjes, kortom het stimuleren van contacten met andere mensen. Uit bovenstaande is duidelijk geworden dat dit maar één kant van de problematiek is. Het onderzoek van Fokkema en Van Tilburg (2006) geeft drie richtingen aan waarmee mensen zelf hun eenzaamheidsgevoelens kunnen aanpakken, en zijn dus ook richtingen voor de aanpak door professionals en vrijwilligers. Welke richting gekozen wordt is afhankelijk van het soort eenzaamheid dat iemand ervaart, en is dus maatwerk.

Oplossingsrichtingen in de aanpak van eenzaamheid:

- *Netwerkontwikkeling*: verhogen van het aantal maar vooral ook de kwaliteit van de relaties, door nieuwe relaties aan te gaan en/of bestaande relaties te intensiveren of te verbeteren.
- *Normverlaging*: het bijstellen van de wensen en verwachtingen die men van relaties heeft, bij voorbeeld door het idee los te laten dat je persé een partner moet hebben om gelukkig te zijn, of dat de kinderen dagelijks langs moeten komen of moeten bellen, etc.
- *Leren omgaan met gevoelens van eenzaamheid*, door relativering, afleiding, of berusting.

De eerste richting wordt het vaakst toegepast in professionele zorg- en welzijnsinstellingen, om het aanbieden van activiteiten, afleggen van huisbezoek, stimuleren van contacten. Dat heeft ongetwijfeld ook te maken met het participatiebeleid van onder andere de Wmo. De tweede en derde richting ligt meer op het terrein van de individuele hulpverlening zoals het maatschappelijk werk en de geestelijke gezondheidszorg.

2.4 Interventiemogelijkheden

Zoals hierboven is aangegeven worden veel interventies aangeboden op het gebied van netwerkontwikkeling. Dat komt omdat er meestal van wordt uitgegaan dat eenzaamheid een zaak is van sociale eenzaamheid. De emotionele eenzaamheid krijgt veel minder aandacht, waarschijnlijk omdat het minder opvalt en mogelijk ook nog in de taboesfeer ligt. Mensen willen niet graag toegeven dat ze zich in een relatie eenzaam voelen, of moeite hebben met het aangaan of onderhouden van vriendschapsbanden.

Er zijn een vijftal interventiemogelijkheden te onderscheiden om eenzaamheidsgevoelens te voorkómen of aan te pakken:

Algemene voorlichting en mentaliteitsverandering:

publiekscampagnes ter verbetering van de beeldvorming over bepaalde bevolkingsgroepen met een verhoogd risico op eenzaamheid, zoals allochtonen en ouderen. Dit moet leiden tot meer contact met deze bevolkingsgroepen.

Deskundigheidsbevordering professionals:

beter signaleren van eenzaamheid bij cliënten of bewoners van verzorgingshuizen, adequaat reageren met behulp van effectieve aanpak afhankelijk van het type eenzaamheid dat mensen voelen.

Sociaal-culturele activering:

contactrijker maken van de sociale omgeving, bieden van activiteiten om contacten te kunnen leggen en gezelligheid te bieden, specifieke woonzorgvormen voor specifieke groepen die anders gemakkelijk in een sociaal isolement zouden komen, dagopvang, etc.

Persoonlijke activering:

mensen bewust maken van hun eenzaamheidsbevorderende houding of gedrag, bieden van begeleiding en/of hulp bij het veranderen van de eigen situatie. Versterken van de zelfredzaamheid en bieden van praktische steun. Bezoek van vrijwilligers, buddy- en maatjesprojecten, telefonische hulpdiensten, huisbezoek, vriendendiensten zijn hier voorbeelden van.

Cursussen, gespreksgroepen, therapie:

assertiviteitstraining, cursus sociale vaardigheden, vriendschapscursussen, rouwverwerking, psychotherapie e.d. zijn hiervan voorbeelden⁷.

⁷ Voor jongeren is er de website www.gripopjedip.nl

Van belang is een planmatige aanpak bij eenzaamheidsbestrijding of het voorkómen er van.

Dus: inventariseren van wat er allemaal al gebeurd op dit gebied in het dorp, de stad, de omgeving: een sociale kaart. Zoeken van samenwerkingspartners die deskundig zijn en toegang hebben tot de doelgroep. Analyseren wat nodig is om eenzaamheid te voorkómen en te bestrijden. Een structurele inbedding van de activiteiten in de organisaties.

3 Eenzaamheid in getallen

Het is heel moeilijk om eenzaamheid in een getal weer te geven. Dergelijke cijfers zijn zeer indicatief en moeten met de nodige omzichtigheid gelezen worden. Toch is geprobeerd zicht te krijgen op de mate van eenzaamheid van inwoners in de gemeenten Loppersum en Eemsum.

Allereerst wordt gekeken naar de aantallen vanuit de GGD Gezondheidsenquêtes 2006 en 2010 (paragraaf 3.1). Vervolgens wordt gekeken naar de resultaten van de vragenlijsten uitgezet onder inwoners van beide gemeenten. Hierbij is onderscheid gemaakt tussen jongeren (10 tot en met 18 jaar) (paragraaf 3.2) en volwassenen (19 jaar en ouder) (paragraaf 3.3).

3.1 GGD Gezondheidsenquête

In de GGD Gezondheidsenquêtes van 2006 en 2010 is gevraagd naar de eenzaamheid van inwoners. Hiervoor is gebruik gemaakt van de zogenaamde gemisintensiteitschaal, meestal de eenzaamheidschaal genoemd⁸. Deze schaal is ontwikkeld voor het meten van eenzaamheid onder volwassenen tussen de 25 en 75 jaar. Met de gemisintensiteitschaal kan zowel sociale als emotionele eenzaamheid gemeten worden evenals de ernst van die eenzaamheid (matig, ernstig, zeer ernstig).

De eenzaamheidschaal bestaat uit de volgende elf stellingen:

1. Er is altijd wel iemand in mijn omgeving bij wie ik met mijn dagelijkse probleempjes terecht kan.
2. Ik mis een echt goede vriend of vriendin.
3. Ik ervaar een leegte om mij heen.
4. Er zijn genoeg mensen op wie ik in geval van narigheid kan terugvallen.
5. Ik mis gezelligheid om mij heen.
6. Ik vind mijn kring van kennissen te beperkt.
7. Ik heb veel mensen op wie ik volledig kan vertrouwen.
8. Er zijn voldoende mensen met wie ik mij nauw verbonden voel.
9. Ik mis mensen om me heen.
10. Vaak voel ik me in de steek gelaten.
11. Wanneer ik daar behoefte aan heb, kan ik altijd bij mijn vrienden terecht.

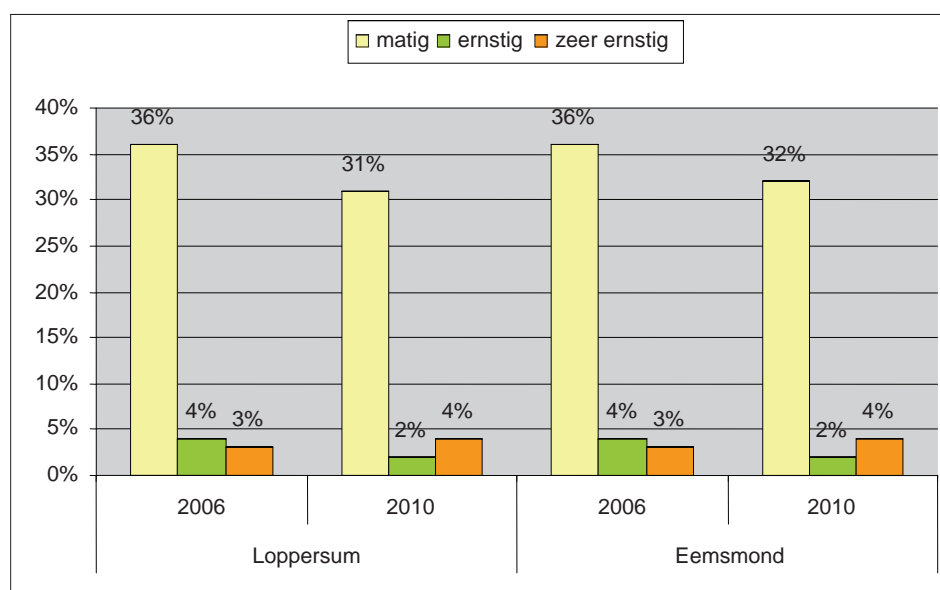
De antwoordmogelijkheden zijn: ja! (= ja, geheel mee eens), ja, min of meer, nee, en nee! (= nee, geheel mee oneens). Een bevestiging van een negatief geformuleerde uitspraak en een ontkenning van een positief geformuleerde uitspraak levert een punt op. Hoe hoger de score (schaal 0-11), hoe groter het gevoel van eenzaamheid. Bij een score van 3 is er een indicatie van matige eenzaamheid, bij 9 of hoger van ernstige eenzaamheid.

Op basis van deze gemisintensiteitschaal werd in 2003 het percentage eenzamen onder de hele Nederlandse bevolking van 18 tot 90 jaar geschat op 30%.

8 De Jong Gierveld en Kamphuis, 1985.

De uitkomsten van de GGD Gezondheidsenquête 2006 zijn alleen op regioniveau beschikbaar. Daarom zijn de eenzaamheidspercentages voor 2006 in de gemeenten Loppersum en Eemsum gebaseerd op de percentages in de gehele regio Noord-West⁹ Groningen. De uitkomsten van de Gezondheidsenquête 2010 zijn wel op gemeenteniveau beschikbaar.

Figuur 1 - Mate van eenzaamheid gebaseerd op percentage uit GGD Gezondheidsenquêtes 2006 en 2010

Uit bovenstaande figuur blijkt dat in 2010 bij minder dan 40% van de inwoners sprake is van eenzaamheid, variërend van matig tot zeer ernstig. In 2006 lag dit percentage enkele procentpunten hoger. Het geschatte percentage eenzamen in Loppersum en Eemsum ligt in beide jaren hoger dan het landelijke percentage (30%). Uit deze cijfers mag voorzichtig geconcludeerd worden dat de eenzaamheid tussen 2006 en 2010 over het totaal genomen niet is gestegen. Wel is er een verschuiving te zien: het percentage matig en ernstig eenzaam is iets gedaald, terwijl het percentage zeer ernstig eenzaam in beide gemeenten met 1 procent is gestegen (van 3% naar 4%). De verschillen kunnen veroorzaakt worden door het feit dat de cijfers van 2006 dus over de gehele regio Noord West Groningen gaan, en die van 2010 over de gemeenten Loppersum en Eemsum zelf.

In Loppersum en Eemsum samen is bij ruim 1.600 mensen sprake is van ernstige tot zeer ernstige eenzaamheid¹⁰. Het gaat dus niet om te verwaarlozen aantallen, en het gaat niet alleen om de categorie 'matig', maar zeker ook om de zwaardere categorieën.

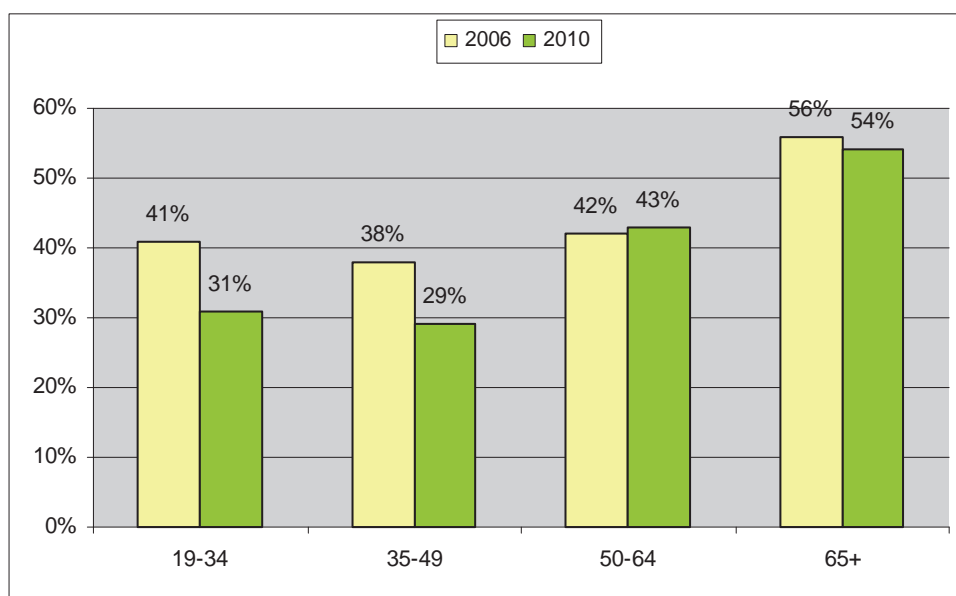
Omdat niet alle voorzieningen en activiteiten zich richten op dezelfde leeftijdscategorie is het van belang de ervaren eenzaamheid te onderscheiden naar de verschillende leeftijdsgroepen. Ook zijn niet alle voorzieningen aanwezig in beide gemeenten. Daarom zijn in de figuren 2 en 3 de eenzaamheidspercentages voor beide gemeenten weergegeven. De GGD-gegevens van 2006 zijn voor de leeftijdscategorieën wel per gemeente beschikbaar, zodat een goede vergelijking tussen de gemeenten Eemsum en Loppersum mogelijk is. Voor een uitsplitsing naar matig, ernstig en zeer ernstig eenzamen wordt verwezen naar bijlage 4.

9 De gemeenten Loppersum en Eemsum behoren in het GGD Gezondheidsprofiel Groningen 2006 samen met de gemeenten Ten Boer, De Marne, Winsum en Slochteren tot de regio Noord-West Groningen.

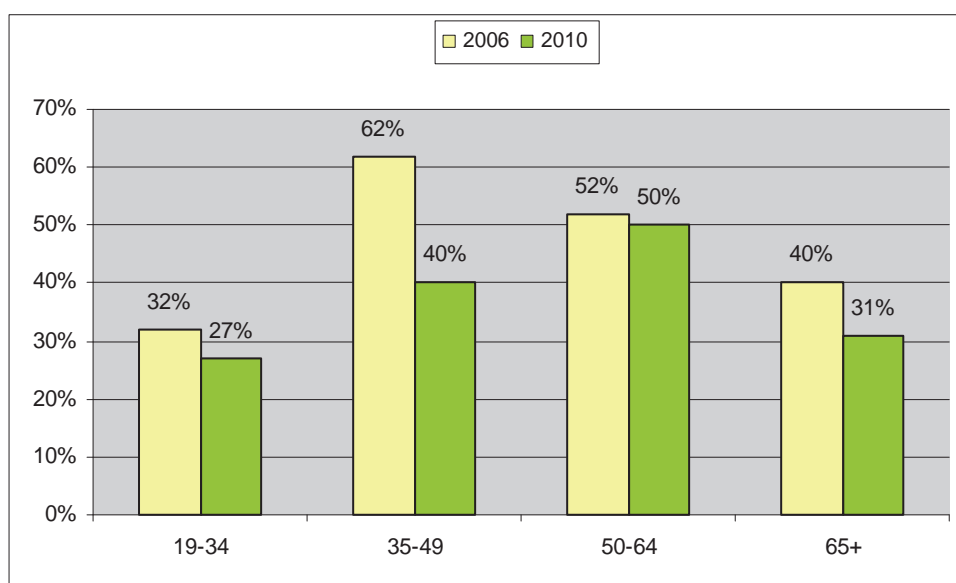
10 Het aantal ernstig tot zeer ernstig eenzamen in beide gemeenten is berekend op basis van de inwoneraantallen per 1 januari 2010.

Uit beide figuren blijkt dat er duidelijke verschillen zijn tussen Loppersum en Eemsumond als we kijken naar de leeftijdscategorieën. In Eemsumond wonen relatief meer eenzamen in de leeftijdscategorie van 35 tot 64 jaar. In Loppersum zijn meer jong-volwassenen (19-34 jaar) en ouderen (65 jaar en ouder) die zich eenzaam voelen.

Figuur 2 - Eenzaamheid (matig tot zeer ernstig) naar leeftijd in Loppersum, GGD Gezondheidsenquêtes 2006 en 2010

Figuur 3 - Eenzaamheid (matig tot zeer ernstig) naar leeftijd in Eemsumond, GGD Gezondheidsenquêtes 2006 en 2010

3.2 Jongeren en eenzaamheid

Omdat jongeren niet in de GGD Gezondheidsenquête zijn opgenomen en eenzaamheid niet in de GGD Jeugdgezondheidsenquête voorkomt, heeft CMO Groningen zelf aanvullend onderzoek onder jongeren gedaan. Er zijn in beide gemeenten 90 vragenlijsten onder jongeren van 13 tot 18 jaar uitgezet. Er zijn in totaal 59 retour ontvangen (33 uit Loppersum, 26 uit Eemsum). Dit is een respons van 33%. Met leerlingen van groep 7 en 8 zijn in beide gemeenten in totaal nog eens 81 vragenlijsten klassikaal afgenomen (38 in Loppersum en 43 in Eemsum). In totaal hebben 140 jongeren in de leeftijd van 10 tot en met 18 jaar aan het onderzoek deelgenomen.

In de enquêtes onder kinderen en jongeren is niet rechtstreeks gevraagd naar eenzaamheid. Wel zijn een aantal vragen opgenomen die een indicator kunnen zijn voor eenzaamheid. Zo wordt bijvoorbeeld gevraagd of men een vriend(in) heeft aan wie men alles kan vertellen en of er andere mensen zijn met wie men kan praten als men ergens mee zit. Dit correspondeert met een belangrijk kenmerk van eenzaamheid, namelijk het ontbreken van betekenisvolle sociale contacten (Hortulanus e.a., 2003). Op basis van deze twee vragen kunnen we een driedeling maken van 'zeer eenzamen', 'beperkt eenzamen' en 'niet eenzamen'. Zeer eenzamen zijn kinderen/jongeren die noch een vriend(in), noch iemand anders hebben om alles mee te bepraten. Beperkt eenzamen hebben geen vriend(in), maar wel een ander persoon, bijvoorbeeld vader of moeder, om dingen mee te bespreken. Niet eenzamen hebben in elk geval een vriend(in) om mee te praten.

Uitgaande van deze definitie blijkt dat 2% van de jongeren van 10-18 jaar als 'zeer eenzaam' kan worden beschouwd. Zo'n 6% kan geïnclassificeerd worden als 'beperkt eenzaam' en ongeveer 92% is niet eenzaam. Als deze gegevens zouden gelden voor alle 10-18 jarigen in Loppersum en Eemsum, dan zou het gaan om zo'n 63 kinderen die zeer eenzaam zijn. Er zijn geen verschillen geconstateerd tussen 10-12 jarigen en 13-18 jarigen, of tussen jongens en meisjes.

Helaas zijn er geen landelijk cijfers over eenzaamheid onder jongeren tot 18 jaar beschikbaar¹¹.

Vrienden

Zoals te verwachten is er een samenhang gevonden tussen eenzaamheid en weinig vrienden hebben. Een derde van de eenzame jongeren geeft aan niet genoeg vrienden te hebben, tegenover 6% van de niet-eenzamen. Daarnaast geeft 10% van de eenzamen aan helemaal geen vrienden of vriendinnen te hebben op school, terwijl alle niet-eenzame jongeren wel vrienden op school hebben.

Op de vraag of er genoeg leeftijdsgenoten in de buurt wonen, antwoorden niet-eenzamen duidelijk positiever dan eenzamen. 65% van de niet-eenzamen geeft als antwoord 'ja', tegenover 30% van de eenzamen. Ook is gevraagd of er in de buurt een goede plek is om vrienden of vriendinnen te ontmoeten. Op deze vraag zijn niet-eenzamen eveneens positiever dan eenzamen; 64% van de niet-eenzamen geeft aan dat er in de buurt een goede plek is om vrienden/vriendinnen te ontmoeten, tegenover 30% van de eenzamen.

School en pesten

Ook over school zijn enkele vragen gesteld. Eenzame jongeren vinden het vaker vervelend om naar school te gaan dan niet-eenzame jongeren (respectievelijk 40% en 18%). Daarnaast blijven eenzame jongeren na schooltijd minder vaak rond school hangen dan niet-eenzamen (30% tegenover 44%). Verder geven minder eenzamen dan niet-eenzamen aan dat er in de klas mensen zijn met wie hij/zij goed kan opschieten (80% tegenover 97%).

11 Scoop heeft in 2005 in Zeeland een onderzoek uitgevoerd naar eenzaamheid onder jongeren. Hier is gebruik gemaakt van dezelfde vragenlijst. De resultaten van dit onderzoek gaven aan dat 3% van de kinderen in groep 6 als zeer eenzaam kan worden beschouwd, zo'n 13% kan worden gerangschikt als beperkt eenzaam en ongeveer 84% is niet eenzaam.

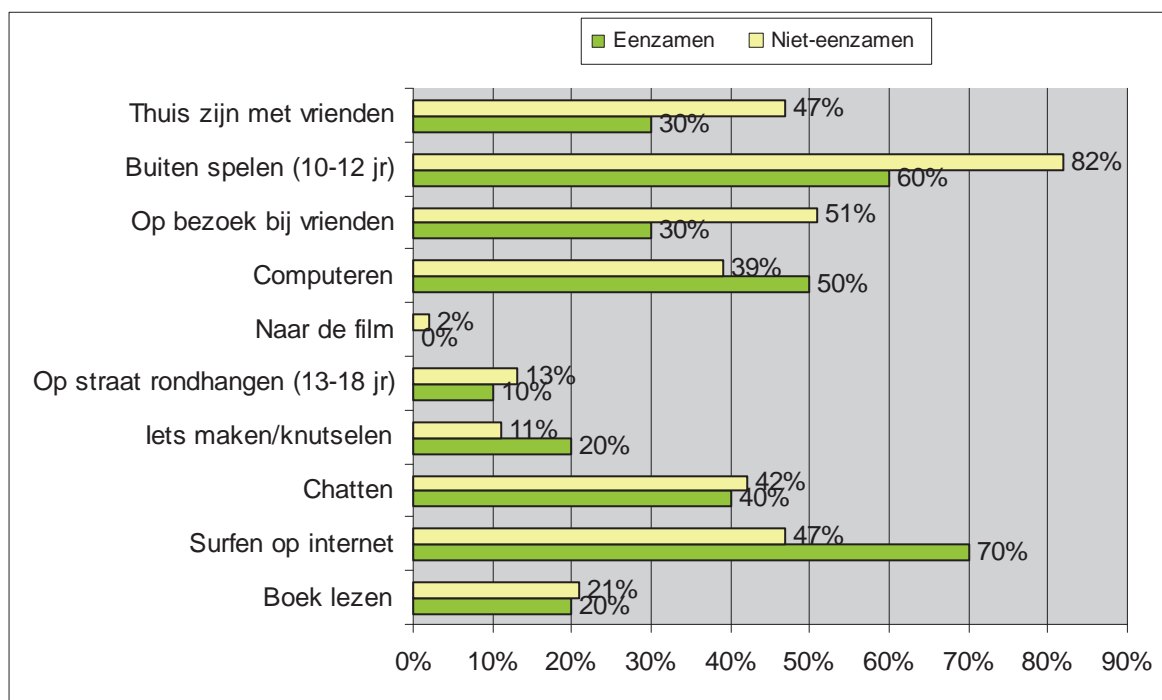
Eenzame jongeren geven in vergelijking met niet-eenzame jongeren vaker aan dat ze wel eens gepest worden, respectievelijk 50% en 35%. Twee op de vijf eenzame jongeren zegt (heel) vaak gepest te worden, tegenover één op de zes niet-eenzamen.

Vrije tijd

Op de vraag waar de jongere meestal naar toe gaat na schooltijd, antwoorden eenzamen vaker dan niet-eenzamen dat ze naar huis gaan, waar ze meestal alleen zijn (20% van de eenzamen geven dit aan en 5% van de niet-eenzamen). Verdere geeft geen van de eenzame jongeren aan na schooltijd naar een vriend(in) te gaan, terwijl 17% van de niet-eenzamen dit aangeeft.

Op de vraag hoe vaak de jongeren onderstaande dingen doen in hun vrije tijd, is ook een duidelijk onderscheid tussen eenzamen en niet-eenzamen (figuur 4). Te zien is dat niet-eenzamen vaker op internet met anderen chatten, op straat rondhangen, naar de film gaan, bij vrienden op bezoek gaan, buiten spelen en thuis met vrienden afspreken. Daarentegen zien we dat eenzamen vaker op internet surfen, iets maken/knutselen en computeren.

Figuur 4 - Vrije tijdsbesteding, eenzamen en niet-eenzamen

Verder zijn niet-eenzamen vaker lid van een sportclub dan eenzamen (76% en 60%) en zijn ze vaker lid van een vereniging (46% en 20%). Opvallend is dat geen van de eenzamen op voetbal zit, terwijl het merendeel van de sportende niet-eenzamen voetbalt.

Buurtervaring

Tot slot is aan de jongeren een aantal vragen voorgelegd over de buurt. Allereerst is gevraagd of ze iets missen in de buurt. Bijna 30% van de jongeren zegt niets te missen. Van de jongeren die wel iets missen geeft 21% aan een trapveldje te missen, 12% een skatehelling, 9% een speeltuin en 30% iets anders (onder andere hangplek/ontmoetingsplek voor jongeren, extra bankjes, uitgaansgelegenheden en winkels). Hierin zijn geen opvallende verschillen gevonden tussen eenzamen en niet-eenzamen.

Daarnaast is gevraagd of de jongeren zich veilig voelen in hun buurt. 92% Van de jongeren van 10 tot en met 18 jaar voelt zich in de eigen woonbuurt veilig. Eenzamen voelen zich minder veilig dan niet-eenzamen (80% tegenover 92%). Wat als gevaarlijk wordt gezien, zijn met name te hard rijdende auto's en groepen jongeren die rondhangen. Op de vraag wat de jongeren zelf kunnen verbeteren in hun dorp geven ze aan beter op het milieu te kunnen letten en meer jeugdvoorzieningen/activiteiten kunnen gaan organiseren.

3.3 Volwassenen en eenzaamheid

Naast aanvullend onderzoek onder jongeren heeft CMO Groningen eveneens enquêtes uitgezet onder ruim 600 inwoners van de gemeenten Loppersum en Eemsmond. Aan dit onderzoek hebben in totaal 132 inwoners van 19 jaar en ouder uit Eemsmond en 136 inwoners uit Loppersum deelgenomen. Dit komt neer op een respons van 27%. In de vragenlijst is de volledige gemisintensiteitsschaal opgenomen (beschreven in paragraaf 3.1). Deze eenzaamheidsschaal is alleen betrouwbaar voor volwassenenonderzoek.

Uit de onderstaande tabel blijkt dat bij iets minder dan 30% van de inwoners sprake is van eenzaamheid, variërend van matig tot zeer ernstig. Dit percentage ligt lager dan het eenzaamheidspercentage uit de GGD Gezondheidsenquête 2010 (37% en 38%).

In Loppersum gaat het om 6% bij wie sprake is van ernstige tot zeer ernstige eenzaamheid, in Eemsmond gaat het om 9%. Het percentages (zeer) ernstig eenzamen in Loppersum komt overeen met de eenzaamheidsaantallen vanuit de GGD Gezondheidsenquête 2010 (6%), in Eemsmond ligt het percentage iets hoger. Het aantal inwoners dat matig eenzaam is, wordt lager geschat dan in de GGD Gezondheidsenquête 2010 (gemiddeld 21% tegenover 32%).

Tabel 2 - Eenzaamheidsaantallen vanuit vragenlijst, Loppersum en Eemsmond

Gemeente	Mate van eenzaamheid % (geschat aantal) **			
	Niet	Matig	Ernstig	Zeer ernstig
Loppersum (n=118)	75% (89)	19% (22)	3% (4)	3% (3)
Eemsmond (n=130)	69% (89)	23% (30)	5% (6)	4% (5)
Totaal (n=248)	72% (178)	21% (52)	4% (10)	3% (8)

** gebaseerd op het totale aantal deelnemende inwoners

Uitgesplitst naar de verschillende leeftijden zien we voor Loppersum dat inwoners van 19 tot 35 jaar (26%) en inwoners ouder dan 65 jaar (35%) relatief vaker aangeven in enige mate eenzaam te zijn. Voor Eemsmond zijn er vrijwel geen verschillen per leeftijdscategorie te zien. Wel liggen de percentages van eenzaamheid in Eemsmond iets hoger dan in Loppersum. Hierbij moet opgemerkt worden dat het om zeer lage aantallen gaat, en de resultaten dus indicatief zijn.

Tabel 3 - Eenzaamheidsaantallen naar leeftijd, Loppersum

Loppersum N=118	leeftijd	Mate van eenzaamheid			% eenzaam per groep***
		matig	ernstig	zeer ernstig	
	0 - 19*	-	-	-	-
	19 - 34	5	0	0	26%
	35 - 49	4	2	0	21%
	50-65	5	1	0	17%
	65+	8	1	3	35%
Totaal		22	4	3	
% * *		19%	3%	3%	

* deze leeftijdsgroep is niet bevraagd middels de eenzaamheidsschaal, daarom geen gegevens beschikbaar

** gebaseerd op het totale aantal deelnemende inwoners

*** gebaseerd op het totale aantal deelnemende inwoners per leeftijdsgroep

Tabel 4 - Eenzaamheidsaantallen naar leeftijd, Eemsmond

Eemsmond N = 128	leeftijd	Mate van eenzaamheid			% eenzaam per groep***
		matig	ernstig	zeer ernstig	
	0 - 19*	-	-	-	-
	19 - 34	5	1	0	29%
	35 - 49	7	2	1	31%
	50-65	10	3	1	33%
	65+	3	3	1	31%
Totaal		29	6	5	
% * *		23%	5%	4%	

* deze leeftijdsgroep is niet bevraagd middels de eenzaamheidsschaal, daarom geen gegevens beschikbaar

** gebaseerd op het totale aantal deelnemende inwoners

*** gebaseerd op het totale aantal deelnemende inwoners per leeftijdsgroep

Sociale en emotionele eenzaamheid

De eenzaamheidsschaal biedt de mogelijkheid twee aparte schalen te construeren, één voor sociale eenzaamheid en één voor emotionele eenzaamheid. 21% scoort hoog op de emotionele eenzaamheidsschaal en 30% scoort hoog op de sociale eenzaamheidsschaal. Dit betekent dat sociale eenzaamheid vaker voorkomt dan emotionele eenzaamheid¹². Dit komt overeen met de verwachtingen, zoals beschreven in het theoretisch kader

Sociale eenzaamheid en sociale cohesie

Zoals in hoofdstuk twee is beschreven, is sociale eenzaamheid gedefinieerd als een gemis aan sociale contacten in het brede sociale netwerk. Om te bepalen of eenzame mensen ook minder sociale contacten in de buurt hebben dan niet-eenzamen, is nagegaan hoe zij scoren op enkele vragen en stellingen die betrekking hebben op sociale cohesie in de buurt. Sociale contacten houden nauw verband met de sociale cohesie in de buurt. Onderstaande vragen en stellingen maken de sociale cohesie tussen bewoners in een buurt inzichtelijk.

1. Hoe vaak maakte u in het afgelopen half jaar een praatje met iemand uit de buurt?
2. Als u wat langer weg bent van huis, is er dan iemand in de buurt die een oogje in het zeil houdt (zorg voor post, huisdieren of planten)?
3. Als er iets belangrijks gebeurt in de buurt of met een buurtgenoot, is er dan iemand uit de buurt die u hiervan op de hoogte brengt?
4. Voelt u zich betrokken bij de mensen die in uw directe buurt wonen?

12 (n=268)

5. Als er een droevig moment of een droevige gebeurtenis is in uw leven, is er dan iemand uit de buurt die voor u een steun en toeverlaat is?
6. Zijn er in deze buurt wel eens buurtfeesten of barbecues of andere activiteiten waarvoor de hele buurt uitgenodigd is?
7. Heeft u het afgelopen jaar samengewerkt met andere buurtbewoners om iets te organiseren voor de buurt?

Voor de vragen één tot en met zes zijn de antwoordmogelijkheden: bijna nooit; meestal niet; soms wel, soms niet; meestal wel; altijd. De antwoordmogelijkheden voor vraag zeven zijn: niet samengewerkt; 1 keer in het half jaar of minder, ongeveer 1 keer in de 3 maanden, ongeveer 1 keer in de 2 maanden, ongeveer maandelijks of vaker. Hoe hoger de score (schaal 0-28), hoe groter de mate van sociale cohesie.

Daarnaast meten onderstaande stellingen eveneens de mate van sociale cohesie:

1. De mensen in mijn buurt kennen elkaar nauwelijks.
2. In mijn buurt gaat men op een prettige manier met elkaar om.
3. Ik woon in een gezellige buurt met veel saamhorigheid.
4. Ik voel mij thuis bij de mensen in mijn buurt.

Voor deze vier stellingen zijn de antwoordmogelijkheden: helemaal mee eens; mee eens; geen mening, weet ik niet; mee oneens; helemaal mee oneens. Hoe hoger de score (schaal 0-10), hoe groter de mate van sociale cohesie.

De uitkomsten van beide meetinstrumenten bestaan uit een gemiddelde somscore op basis van bovengenoemde vragen of stellingen. Een somscore bestaat uit een optelsom van de scores van elke respondent op de verschillende vragen of stellingen in het instrument. Deze somscore zegt op zichzelf niets, maar kan gerelateerd worden met het gevoel van eenzaamheid (niet, matig, ernstig en zeer ernstig).

Uit de resultaten blijkt dat eenzamen een lagere gemiddelde somscore hebben op sociale cohesie dan niet-eenzamen en dat (zeer) ernstig eenzamen een lagere gemiddelde somscore hebben dan matig eenzamen (tabel 7). Dit betekent dat eenzamen minder sociale cohesie ervaren dan niet-eenzamen. Ditzelfde geldt voor (zeer) ernstig eenzamen; zij ervaren minder sociale cohesie in de buurt dan matig eenzamen. De resultaten wijzen uit, dat dit voor beide somscores geldt.

Tabel 5 - Somscore 'sociale cohesie' afgezet tegen eenzaamheidsschaal

	Gemiddelde somscore Zeven vragen	Gemiddelde somscore Vier stellingen
Niet eenzaam	17,3	3,6
Matig	15,1	4,3
Ernstig eenzaam	10,8	6,3
Zeer ernstig eenzaam	12,6	5,7
Gemiddeld	16,5	3,9

Ook is de bewoners gevraagd of zij wel eens een praatje maken met iemand uit de buurt. Bewoners die aangeven niet eenzaam te zijn, maken vaker 'een paar keer per week of vaker' een praatje met iemand uit de buurt.

Alles bij elkaar genomen blijkt uit de resultaten dat sociale cohesie en sociale eenzaamheid samenhangen. Inwoners die zich eenzaam voelen hebben minder sociale contacten in de buurt dan inwoners die aangeven niet eenzaam te zijn.

4 Professionals en vrijwilligers over eenzaamheid

De hoofdvraag van dit onderzoek is hoe effectief de aanpak van eenzaamheid in de gemeenten Eemsum en Loppersum is en hoeveel mensen van de beschikbare voorzieningen en activiteiten gebruik maken. Om op deze vragen antwoord te vinden is een vragenlijst onder professionals (en vrijwilligersorganisaties) uitgezet. Hoe wordt eenzaamheid gesignaleerd, en wat wordt er vervolgens aan hulp of begeleiding geboden? Wat zijn knelpunten die professionals en vrijwilligers tegenkomen, en welke mogelijke oplossingen zien zij? De resultaten worden in dit hoofdstuk weergegeven.

4.1 Respondenten en hun aanbod

De vragenlijst is zeer breed verspreid via de mail, nadat eerst telefonisch contact met de betreffende instellingen is gelegd. Er zijn in totaal 53 vragenlijsten uitgezet, waarvan er 23 zijn teruggekomen. Een respons van 43%. De respondenten komen uit verschillende sectoren: welzijnswerk (ouderen), gezondheidszorg, gehandicaptenzorg, vrijwilligersorganisaties, steunsteek, maatschappelijk werk, jongerenwerk, woonzorgcentra, verzorgingshuizen, thuiszorg, huisarts, kerk. Uit de reacties blijkt dat de vragenlijst alleen al een eyeopener is om bewuster met dit onderwerp bezig te zijn.

Hieronder vindt u een overzicht van de respondenten en hun aanbod, gericht op eenzaamheid.

Respondenten en hun aanbod

Alle hieronder genoemde instellingen doen wel iets wanneer zij mensen die eenzaam zijn signaleren, maar opgemerkt moet worden dat het bij geen enkele instelling een specifieke kerntaak is.

Tabel 6 - Respondenten uit Loppersum

<i>Instelling</i>	<i>Activiteiten gericht op eenzaamheid</i>
Stichting Welzijn Delfzijl (SWD)	Mantelzorgondersteuning Seniorenvoorlichting
Zonnebloemvrijwilligers	Bezoekjes afleggen, gezelligheid bieden Activiteiten organiseren
OGGZ netwerk	Maken Plan van Aanpak Vangnet (GGD); hulp en contact met betreffende persoon om hulp weer op gang te brengen Woonvorm
Fraamborg (De Zijlen)	Bespreken met persoon en omgeving In gesprek gaan en kijken naar de behoefte
Woonzorgcentrum Wiemersheerd	Individuele gesprekken Betrekken bij activiteiten in huis Indien gewenst regelen dat persoon structureel bezoek krijgt van een vrijwilliger
Dagopvang voor ouderen De Brug	Zinvolle dagbesteding Bieden van sociale contacten
Huisarts	Een luisterend oor/aandacht Gesprekken met de verpleegkundige Mogelijkheden in de omgeving bespreken

Protestantse gemeente Garrelsweer-W-W (predikant)	Uitbreiden van contacten Aanmoedigen tot participatie Bezoekdames en -heren, wijkouderling
Doopsgezinde gemeente Zeerijp-Zijldijk-Middelstum	Kerkenraadsleden, diakenen

Tabel 7 - Respondenten uit Eemsmond

Instelling

Stichting Welzijn Delfzijl

Gemeente Eemsmond

Humanitas Noord (vrijwilligers)

Leger des Heils (CWZW Noord)

Zonnebloem (vrijwilligers)

Zorgcentrum Hunsingoheerd Uithuizen (SVONN)

Thuiszorg Groningen wijkverpleging

Stichting Welzijn Bejaarden Usquert vrijwilligers

Jongerenwerk Barkema & De Haan

OGGZ-netwerk Eemsmond

Algemeen Maatschappelijk Werk Eemsmond

Centrum voor Dagbesteding Uithuizen (NOVO)

Steunste Roodeschool (vrijwilligers)

Buurtzorg Nederland

Kerk

Kerk

Activiteiten gericht op eenzaamheid

Mantelzorgondersteuning

Seniorenvoorlichting

Bespreekbaar maken en oplossing zoeken

Seniorenadviseur

In Groningen een pilot met methodiek van Mezzo
(sociaal netwerkcoach)

Maatjescontacten, helpen bij uitbreiden sociaal netwerk

Thuisadministratieproject (niet specifiek gericht op
eenzaamheid maar komen wel eenzaamheid hierin
tegen)

10 voor Toekomst, hulp aan multiprobleem gezinnen
'Grijs Genoegen', hulp aan ouderen in een sociaal
isolement, wordt *niet* in Eemsmond en Loppersum
uitgevoerd

Projecten om mensen kennis te laten maken met Kunst
& Cultuur en Sport om hen te activeren

Bezoekjes afleggen, gezelligheid bieden

Activiteiten organiseren

Activiteitenbegeleider brengt bewoners op de hoogte
van ontspanningsmogelijkheden

Verzorgenden bespreken eenzaamheid met collega's
en familieleden

Huisbezoek, praatje maken

Begeleiding Thuis, een aanpak om mensen te activeren
en uit hun sociaal isolement te halen

Bejaardensoos

Bespreken met de persoon en/of met de omgeving

Jongerenwerk-plus coaching langs de zijlijn en
doorverwijzing)

Opstellen Plan van Aanpak

Vangnet (GGD); hulp en contact met betreffende
persoon om hulp weer op gang te brengen

Hulp op maat

Doorverwijzen naar hulpaanbod en doorgeven aan de
woonvoorziening waar de persoon woont.

Uitnodigen voor activiteiten

Doorverwijzen

Aandacht geven

Vrijwilligers of mantelzorgers zoeken

Pastoraat/wijkwerk

Bezoek van wijkdames, ouderling, predikant

Helpen met boodschappen doen

4.2 Signaleren van eenzaamheid

Er zijn een aantal vragen gesteld die te maken hebben met het signaleren van eenzaamheidsgevoelens. Meer dan de helft van de respondenten, 14 van de 23 (61%) geeft aan eenzaamheid vaak tegen te komen (tabel 8).

Tabel 8 - Hoe vaak komt men eenzaamheidsproblematiek tegen? (n=23)

	Vaak >6x per jaar	Regelmatig 3-6 x per jaar	Soms 1-2 x per jaar	Eigenlijk nooit
Aantal respondenten	14	1	8	0

Hoe wordt eenzaamheid door professionals en vrijwilligers gesignaleerd? (tabel 9). 16 Respondenten (70%) zeggen dat de persoon zelf aangeeft zich eenzaam te voelen, 13 respondenten (57%) geven aan dat mensen in de omgeving van de betrokkenen het aangeven. 14 (61%) Respondenten zeggen het af te leiden uit het gedrag van mensen. Het gaat dan om de volgende signalen: weinig sociale contacten, depressiviteit, lichamelijke klachten, mensen worden op afstand gehouden, geen hulp toelaten, onnodig gebruik van alarmering, toename van alcoholgebruik, niet meer van de kamer af komen, juist meer hulp bij de alledaagse dingen vragen, moedeloosheid.

Tabel 9 - Hoe wordt eenzaamheid door de instelling gesignaleerd? (n=23)

	Persoon geeft het zelf aan	Mensen rondom persoon geven aan	Ik leid het zelf af uit gedrag of klachten	Anders
Aantal respondenten	16	13	14	4

*(De respondenten konden meerdere antwoorden geven)

Methodiek

Verreweg de meeste instellingen gebruiken geen specifieke methode of screeningsinstrument om eenzaamheid te signaleren. 83% (19 instellingen) antwoord met 'nee' op de vraag of een specifieke methode wordt gebruikt. Vier instellingen (17%) zeggen 'ja'. Het gaat dan om de senioren-voorlichting door ouderenadviseurs (SWD en MJD), 10 voor Toekomst (gezinscoach) van het Leger des Heils, en de 'sociale visites' van een huisarts.

Vaardigheid

Op de vraag hoe men vaardig is geworden in het herkennen van eenzaamheid geeft men de volgende antwoorden: verreweg de meeste respondenten, 83%, hebben hun vaardigheid door praktijkervaring verworven. Opvallend is dat studie en deskundigheidsbevordering laag scoren. De categorie 'anders' is door de respondenten niet nader ingevuld. Men kon meerdere antwoorden geven (tabel 10).

Tabel 10 - Vaardigheid ten aanzien van herkennen van eenzaamheid (n=23)

	Praktijkervaring	Studie	Cursus/ Deskundigheids- bevordering	Intuïtie	Anders
Aantal respondenten	19	6	5	8	7

4.3 Interventies bij signalen van eenzaamheid

Hoe reageren professionals en vrijwilligers op signalen van eenzaamheid? 65% (15 respondenten) Bespreekt het met de persoon zelf, 35% (8) bespreekt het met de omgeving van de betrokkene, 52% (12) verwijst door naar hulp, 39% (9) meldt het bij een andere organisatie en 52% (12) reageert anders (regelt deelname aan activiteiten, verlaagt de drempel naar activiteitsaanbod door halen en brengen, schakelt GGD of huisarts in, nodigt uit tot activiteiten). Ook op deze vraag kon de respondent meerdere antwoorden geven.

Tabel 11 - Wat doen professionals/vrijwilligers bij signalen van eenzaamheid (n=23)

	Bespreken met persoon	Bespreken met omgeving	Doorverwijzen naar hulp	Melden bij andere organisatie	Anders
Aantal respondenten	15	8	12	9	12

Mogelijkheden

Wat zijn de mogelijkheden van de organisaties om hulp te bieden aan mensen die zich eenzaam voelen? Een meerderheid van de respondenten verwijst door (14 respondenten, 61%), 9 (39%) hebben zelf hulp in huis, 2 (9%) bieden cursussen aan, en 7 respondenten (30%) verstrekken informatie. Veel respondenten hebben andere mogelijkheden, zoals: bejaardensoos, praten met familieleden, aandacht geven, pastoraat, bezoek van ouderling/kerkenraadsleden/predikant, etc.

Tabel 12 - Mogelijkheden van de organisaties om hulp te bieden* (n=23)

	Doorverwijzen	Hebben zelf hulpverleners	Bieden inter- venties/cursussen	Informereren over mogelijke hulp	Anders
Aantal respondenten	14	9	2	7	15

* (De respondenten konden meerdere antwoorden geven)

Interventies

In de tabellen 6 en 7 wordt beschreven welke interventies de verschillende instellingen tot hun beschikking hebben om eenzaamheid te bestrijden of mensen te leren er mee om te gaan. Het gaat vooral om gesprekken met de persoon in kwestie, bieden van activiteiten en contact/gezelligheid, stimuleren om deel te nemen aan activiteiten e.d. De meeste interventies lijken gericht te zijn op de sociale eenzaamheid, de netwerkontwikkeling, het uitbreiden van de sociale contacten, dus op sociaal culturele activering. Er lijkt minder aandacht besteed te worden aan de emotionele eenzaamheid en aan andere interventies, zoals de persoonlijke activering en cursussen/gespreksgroepen/therapie. In de individuele gesprekken kunnen de oplossingsrichtingen zoals het verlagen van de eisen die men aan contacten en relaties stelt en het leren omgaan met gevoelens van eenzaamheid natuurlijk wel aan de orde komen.

Frequentie

Op de vraag hoe vaak interventies worden aangeboden zijn de antwoorden uiteenlopend. Verreweg de meeste instellingen bieden interventies aan als zij eenzaamheid bij cliënten signaleren, dus naar behoefte. Aantallen zijn niet geregistreerd. In de beide OGGZ-netwerken gaat 25% van de besproken cases over eenzaamheid, dat betekent op jaarbasis ongeveer 25 cases. Humanitas heeft 20 deelnemers in het maatjesproject en evenveel in het maatjesproject voor mensen met een verstandelijke beperking.

Evaluatie van interventies

Als de interventies worden geëvalueerd, dan gebeurt dat meestal in een gesprek met de cliënt zelf. De helft van de organisaties evalueert de interventies niet (12 instellingen, 52%). Als er een zorgplan is opgesteld, wordt dat samen met de cliënt geëvalueerd. In de situatie besproken in het OGGZ netwerk dan wordt daar geëvalueerd en wordt nagegaan of er hulp op gang is gekomen. Er wordt dus vooral geëvalueerd op tevredenheid bij de cliënt en soms op het behalen van de doelen die in een hulpverleningsplan zijn opgesteld. Systematische evaluatie van interventies komt niet veel voor.

Effectiviteit van interventies

Over de effectiviteit van de interventies worden uiteenlopende antwoorden gegeven, die variëren van "niet of moeilijk te meten" tot "de cliënt geeft aan zich minder eenzaam te voelen, heeft weer sociale contacten", "de activiteiten voorzien in een doel" en "als de cliënt de draad van het leven weer op kan pakken denk ik dat we het redelijk hebben gedaan". Hierboven is gebleken dat de meeste instellingen geen specifieke methodiek gebruiken bij de aanpak van eenzaamheidsgevoelens van cliënten. Dan is het ook lastig om de effectiviteit ervan te bepalen. Immers: effectief is die aanpak die leidt tot het geformuleerde doel. Als er geen methodische aanpak is, is er meestal ook geen doel bepaald en gemeten. Als de gemeenten de effectiviteit van maatregelen en interventies willen kunnen bepalen, zal er meer aandacht moeten worden besteed aan een planmatige en methodische aanpak van eenzaamheidsbestrijding.

4.4 Knelpunten in de aanpak

De meeste respondenten zien knelpunten in de aanpak; drie hebben deze vraag niet beantwoord. De belangrijkste knelpunten zijn dat eenzaamheid niet wordt herkend omdat mensen er niet voor uit durven te komen, en een gebrek aan kennis bij hulpverleners en vrijwilligers in het herkennen en signaleren van eenzaamheid. Dit laatste blijkt ook uit tabel 10; in opleidingen en cursussen komt eenzaamheid blijkbaar weinig aan de orde. Ook zijn er volgens de respondenten te weinig interventiemogelijkheden en worden gebrek aan financiële middelen en lokale samenwerking als knelpunten genoemd.

Tabel 13 - Knelpunten in de aanpak van eenzaamheid (n=20)

	Aantal respondenten
Geen knelpunten	0
Niet herkend omdat mensen niet durven aangeven	14
Niet herkend door gebrek aan kennis hulpverleners	9
Gebrek aan interventies of hulpmogelijkheden	8
Gebrek aan informatie over interventies	6
Gebrek aan hulp op maat	6
Gebrek aan signalering door kennistekort bij hulpverleners en vrijwilligers	9
Gebrek aan financiële middelen en vergoeding	8
Gebrek aan lokale samenwerking	9
Anders	5

4.5 Verbeterpunten

Gevraagd is naar verbeterpunten, en de respondenten hebben een aantal concrete verbeterpunten aangegeven die hieronder worden samengevat.

Signalering van eenzaamheid

- versterken van systematische signalering door deskundigheidsbevordering voor professionals (en vrijwilligers) en meer eenduidigheid over het begrip eenzaamheid. Er zou een goed screeningsinstrument moeten komen dat professionals kunnen gebruiken bij het signaleren van eenzaamheidsgevoelens. In kaart brengen van het probleem.
- er zou één punt in de gemeente moeten komen waar iedereen terecht kan met vragen en/of aanmeldingen (zorgloket); meer gebruik maken van het OGGZ-netwerk.
- meer tijd maken en nemen voor je burens/aandacht voor elkaar.
- seniorenvoorlichting.

De aanpak

- betere samenwerking en coördinatie tussen de verschillende partijen.
- aandachtspunt bij OGGZ; ouderenwerk en mantelzorg in het overleg betrekken.
- werken met een zorgplan.
- vroeg beginnen: maatschappelijke stage voor jongeren.
- organiseren en stimuleren van contact tussen mensen en persoonlijke aandacht.
- stimuleren van bezoek door vrijwilligers.
- meer verwijsmogelijkheden.
- versterken van eigen kracht van mensen.

Lokale mogelijkheden

- een bezokedienst opzetten.
- een ontmoetingsplek creëren, steunstees (los van verzorgingshuizen), bejaardensoos in diverse dorpen, inloopmiddagen e.d., laagdrempelig.
- meer structureel aanbod van zorg/bezigheden/sport/hobby onder begeleiding en ook voor mensen met een verstandelijke beperking.
- versterking van de sociale infrastructuur, contactbezoeken, goede frontoffice (Wmo-zorgloket) en goede en open samenwerking van de professionele instellingen.
- voorlichting aan burgers over mogelijkheden die er zijn of gecreëerd worden.
- gespreksgroepen, maatjesproject uitbreiden (meer vrijwilligers werven).

De rol van de gemeenten

- een integrale, gezamenlijke en samenhangende aanpak van gemeente, kerken, vrijwilligersorganisaties en lokale aanbieders onder regie van de gemeente (welzijn, zorg en ruimtelijke ordening).
- financiële middelen inzetten voor deskundigheidsbevordering en aanpak (Wmo gelden).
- sterke beleidsmatige inzet realiseren.
- meer contact tussen gemeente en zorginstellingen, tussen beleid en uitvoering.
- versoepelen van de indicatie/criteria ten aanzien van ondersteunende begeleiding en de dagopvang.
- proberen de mensen die eenzaam zijn in beeld te krijgen met behulp van woningbouwvereniging, scholen, clubs etc.
- opstarten van een zorgloket.
- extra aandacht en zorg voor de vrijwilligers.

Maatschappelijke ontwikkelingen

Tenslotte is gevraagd naar maatschappelijke ontwikkelingen die ten grondslag liggen aan eenzaamheid en welke verbeteringen daarin mogelijk zijn in Loppersum en Eemsum. De maatschappelijke ontwikkelingen die door de respondenten worden genoemd komen overeen met hetgeen uit onderzoek bekend is: individualisering, toegenomen mobiliteit waardoor families en vrienden verder uit elkaar wonen, verlies van dierbaren, toegenomen arbeidsparticipatie met name ook van vrouwen, verschralling en verkokering in de zorg als gevolg van bezuinigingen en nadruk op efficiency, afname van sociale verbanden zoals de kerk, het oprukken van ICT met als gevolg minder persoonlijke communicatie.

Specifiek voor Loppersum en Eemsum wordt gewezen op leegloop en verschralling van de sociale infrastructuur in de dorpen (Zijldijk, Roodeschool, Usquert, 't Zandt, Zeerijp, Westeremden, Stedum, Kantens met name), geen of onvoldoende ontmoetingsplekken, stille armoede. Ook wordt gewezen op de vermeende Groninger mentaliteit om je niet teveel met anderen te bemoeien.

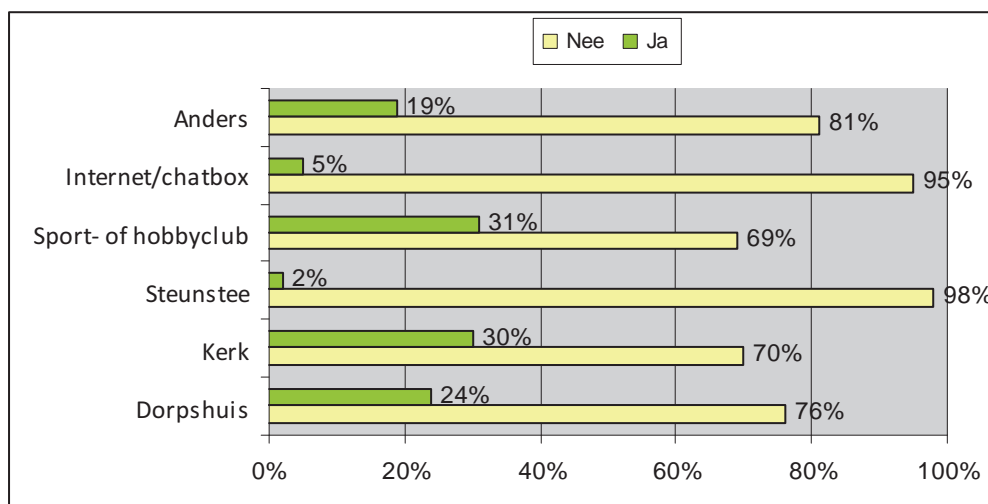
Als verbeterpunt wordt genoemd het vergroten van de sociale betrokkenheid door publieksvoorlichting over hoe om te gaan met iemand in je omgeving die mogelijk eenzaam is.

4.6 Volwassenen en hun behoeften aan contact

In de vragenlijst van CMO Groningen voor volwassenen is gevraagd naar hun behoeften aan sociale contacten en steun. In dit hoofdstuk is het interessant om te kijken of de behoefte van volwassenen aansluit bij het aanbod van de instellingen.

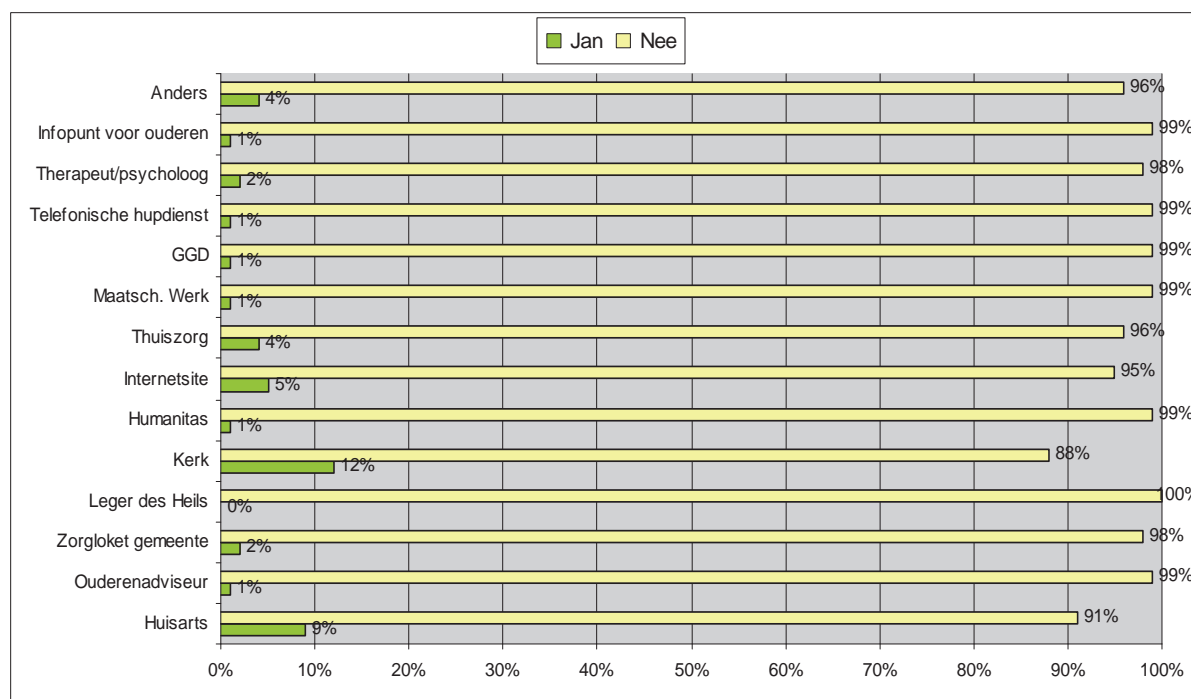
Uit de antwoorden blijkt dat de meerderheid geen van de in de vragenlijst genoemde voorzieningen zou bezoeken om (meer) contact met andere mensen te hebben. Het hoogst scoren de sportclub of hobbyvereniging (31% ja) en de kerk (30% van de respondenten zegt hier ja tegen), slechts 2% zou voor sociale contacten naar een steunsteeg gaan. Bijna een kwart van de volwassenen uit het onderzoek zou voor meer contact met andere mensen naar het dorps huis gaan. Een internetforum of chatbox scoort 5% 'ja'. In de categorie 'anders' werd door alle respondenten een ander antwoord gegeven.

Figuur 5 - Bezoek van voorziening bij behoefte aan (meer) contact (n=268)

Mensen blijken ook niet graag naar een (hulp)instantie te gaan omdat ze meer contact willen met andere mensen. Ook hier komt de kerk er het beste uit met 12% ja-stemmers, gevolgd door de huisarts met 9%. Internet scoort nog relatief goed met 5%. Hulporganisaties als Leger des Heils, Thuiszorg, Maatschappelijk Werk, GGD, Telefonische Hulpdienst, psycholoog/therapeut, ouderenadviseur, zorgloket en zelfs het informatiepunt voor ouderen scoren allemaal meer dan 98% 'nee'.

Figuur 6 Contact met organisatie vanwege behoefte aan meer contact met andere mensen (n=268)

Vergeleken met het weinige contact met instanties is het opvallend dat 13% (36) van de volwassenen uit het onderzoek wel eens een cursus heeft gevolgd of een bijeenkomst heeft bijgewoond met de bedoeling meer contact te krijgen met andere mensen. De meeste hiervan zijn hobbycursussen, sport- en culturele activiteiten en een enkeling heeft een gespreksgroep bezocht die specifiek te maken had met eenzaamheid.

Bijna de helft van de mensen die een cursus of bijeenkomst heeft bezocht (46%) heeft hier een goed contact aan overgehouden. Voor 39% was dat maar gedurende korte tijd het geval en is dat contact al weer verloren. Voor 15% van de volwassenen heeft dit niets geholpen om meer mensen te leren kennen.

Wat helpt mensen om meer met anderen in contact te komen? 67% van de respondenten (179) heeft deze vraag beantwoord. Er werden zeer uiteenlopende antwoorden gegeven: een aantal keren werd genoemd dat een betere busverbinding zou helpen, meer buurtactiviteiten, zelf meer initiatief nemen. Opvallend is dat meerdere volwassenen noemen dat er meer respect en acceptatie naar elkaar zou moeten zijn, minder geroddel en kwaadsprekerij. Meer speelgelegenheid voor kleine kinderen zou moeders meer gelegenheid geven om elkaar te leren kennen. Ook wandelingetjes door het dorp worden genoemd, en daarbij een praatje maken met mensen die je tegen komt. Relatief vaak geeft men als antwoord dat men geen behoefte heeft aan (meer) contact met andere mensen, tevreden te zijn met de situatie zoals die is of er zelf wel uit te komen.

Enkele uitspraken:

Het lijkt er op dat mensen liever niet expliciet op eenzaamheid willen worden aangesproken, maar het contact met anderen vooral te zoeken door deel te nemen aan algemene sociaal-culturele activiteiten, sport en kerkbezoek. Dat blijkt ook effect te hebben. Buurtvoorzieningen en -activiteiten en beter openbaar vervoer (om bij activiteiten te kunnen komen) helpen mensen eveneens om in contact met anderen te komen. Er lijkt minder behoefte te zijn aan (individuele) hulpverlening zoals gespreksgroepen en specifiek op eenzaamheid gerichte cursussen.

5 Samenvatting, conclusies en aanbevelingen

In dit laatste hoofdstuk worden de voorgaande hoofdstukken samengenomen en wordt een antwoord gegeven op de onderzoeksvragen geformuleerd in de inleiding. De algemene onderzoeksvraag was 'Waarom maken mensen geen gebruik van de bestaande voorzieningen en activiteiten?'

Met betrekking tot de koppeling tussen de voorzieningen en de mensen zijn in de inleiding de volgende deelvragen opgesteld:

- A. *Hoe is het gesteld met de eenzaamheid en participatie van mensen in verschillende leeftijdscategorieën?*
- B. *Welke voorzieningen/activiteiten worden er door lokale en regionale organisaties aangeboden om eenzaamheid te verminderen en participatie te stimuleren?*
- C. *Wat is het bereik van deze activiteiten en hoe effectief zijn ze in de beleving van de uitvoerders en participanten?*

5.1 Wat is eenzaam?

Uit het literatuuronderzoek (hoofdstuk 2) blijkt dat eenzaamheidsproblematiek genuanceerder is dan men over het algemeen denkt. Mensen die weinig of nauwelijks sociale contacten hebben, hoeven nog niet eenzaam te zijn. En mensen die veel sociale contacten hebben kunnen wel degelijk eenzaamheidsgevoelens ervaren. Eenzaamheid heeft meer te maken met de kwaliteit van de relaties, dan met de kwantiteit. En hoe die kwaliteit wordt ervaren. Dat kan per persoon verschillen en heeft te maken met verwachtingen, normen en waarden en de inschatting van de eigen mogelijkheden ten aanzien van relaties. Eenzaamheid komt dan ook in alle leeftijdscategorieën voor. Er wordt onderscheid gemaakt tussen sociale eenzaamheid (gemis aan sociale contacten) en emotionele eenzaamheid (gemis van een intieme band met een partner of vriend(in)). Sociale eenzaamheid komt in Loppersum en Eemsumd meer voor dan emotionele eenzaamheid (30% versus 21%), maar beide vormen verdienen aandacht in de eenzaamheidsbestrijding. Dat is maatwerk, waarbij goed gekeken moet worden naar de aard en de oorzaak van de eenzaamheidsgevoelens. De interventie moet afgestemd zijn op de specifieke problematiek én de wensen en behoeften van de betrokkenen.

5.2 Beantwoording onderzoeksvragen

- A. *Hoe is het gesteld met de eenzaamheid en participatie van mensen in verschillende leeftijdscategorieën?*

In hoofdstuk 3 is ingegaan op de geschatte eenzaamheidsaantallen in Loppersum en Eemsumd. Hierin is onderscheid gemaakt tussen jongeren (10 tot en met 18 jaar) en volwassenen (19 jaar en ouder). De belangrijkste resultaten zijn als volgt samen te vatten.

Jongeren

Naar schatting is 2% van de jongeren van 10 tot en met 18 jaar zeer eenzaam. Zij hebben geen vriend(in) of iemand anders die zij vertrouwen. Zo'n 6% van de jongeren is naar schatting beperkt eenzaam. Zij hebben geen vriend(in) om mee te praten, maar wel iemand anders die ze vertrouwen. Er zijn geen verschillen geconstateerd tussen 10-12 jarigen en 13-18 jarigen, of tussen jongens en meisjes. Als deze gegevens zouden gelden voor alle 10-18 jarigen in Loppersum en Eemsmond, dan zou het gaan om zo'n 63 jongeren die zeer eenzaam zijn.

Eenzame jongeren hebben minder vrienden, vinden het vervelender om naar school te gaan, worden vaker gepest op school, gaan na schooltijd vaker alleen naar huis, zitten in hun vrije tijd vaker achter de computer en zijn minder vaak lid van een sport(vereniging). Ook voelen eenzamen zich vaker onveilig in hun eigen woonbuurt dan niet-eenzamen.

Volwassenen

Bij circa 30% van de volwassen inwoners van Eemsmond en Loppersum is sprake van eenzaamheid, variërend van matig tot zeer ernstig. In beide gemeenten gaat het gemiddeld om 7% bij wie sprake is van ernstige tot zeer ernstige eenzaamheid. Sociale eenzaamheid blijkt vaker voor te komen dan emotionele eenzaamheid. Na vergelijking met de cijfers uit de GGD Gezondheidsenquête 2006 mag voorzichtig geconcludeerd worden dat er tussen 2006 en 2010 nauwelijks (zeer) ernstig eenzame mensen bij gekomen zijn in Loppersum en Eemsmond en dat het aantal matig eenzamen in beide gemeenten is afgenomen. Op basis van de bevolkingsaantallen gaat het in Loppersum en Eemsmond samen om ongeveer 1600 eenzame tot zeer eenzame mensen.

Uit de resultaten blijkt dat sociale cohesie en eenzaamheid samenhangen. Inwoners die zich eenzaam voelen hebben minder sociale contacten in de buurt dan inwoners die aangeven niet eenzaam te zijn.

B. Welke voorzieningen/activiteiten worden er door lokale en regionale organisaties aangeboden om eenzaamheid te verminderen en participatie te stimuleren?

Het blijkt dat een scala aan instellingen, zowel professionals als vrijwilligers, hulp, steun en activiteiten aanbiedt waarmee eenzaamheid bestreden kan worden. Er zijn echter weinig specifiek op eenzaamheid gerichte interventies. Welzijnsinstellingen, Humanitas, De Zonnebloem, het Leger des Heils en de Thuiszorg zijn nog het meest expliciet op eenzaamheid gericht met seniorenvoorlichting, huisbezoeken en maatjesprojecten. Maar alle andere instellingen in de maatschappelijke zorg- en dienstverlening en het sociaal-cultureel welzijns-werk bieden vanuit de aard van hun werk eveneens interventies en activiteiten die eenzaamheid kunnen aanpakken. Het gaat dan om individuele gesprekken, voorlichting, activiteitsaanbod, dagbesteding, mantelzorg. Er zijn verschillende interventiemogelijkheden om eenzaamheid aan te pakken, zo blijkt uit landelijk onderzoek (hoofdstuk 2). In Eemsmond en Loppersum ligt de nadruk op sociaal-culturele activering, dat wil zeggen op het contactrijker maken van de sociale omgeving, en op de persoonlijke activering door huisbezoeken en maatjesprojecten.

C. Wat is het bereik van deze activiteiten en hoe effectief zijn ze in de beleving van de uitvoerders en participanten?

De vraag naar het bereik en de effectiviteit van de aangeboden voorzieningen en activiteiten kan helaas niet goed beantwoord worden. Organisaties geven niet aan hoeveel (eenzame) mensen zij met hun aanbod bereiken. Dat is ook niet verwonderlijk, omdat bijna niet met specifieke methodieken gericht op eenzaamheid

wordt gewerkt. Het aanbod omvat - zoals hierboven aangegeven - veelal reguliere activiteiten en interventies. Effectiviteit ten aanzien van de bestrijding van eenzaamheid wordt niet gemeten (dit is in de meeste gevallen ook geen expliciet geformuleerd doel), men evalueert met de persoon zelf op tevredenheid en vermindering van eenzaamheidsgevoelens. Om de effectiviteit aan de weet te komen (oftewel: wordt met de interventies het beoogde doel ook bereikt) zouden organisaties hun activiteiten en interventies planmatiger en methodisch moeten uitvoeren en systematisch evalueren.

De volwassenen geven aan het meest geholpen te worden met algemene, laagdrempelige activiteiten en bijeenkomsten die hen in staat stellen in contact te komen met andere mensen. Liefst in de (eigen) buurt, door middel van sport of hobby's en in/door de kerk. Een goede busverbinding verhoogt de mogelijkheden om deel te nemen aan activiteiten buiten het eigen dorp, en andere mensen te ontmoeten. Respondenten blijken veel minder geïnteresseerd in aanbod in de sfeer van hulpverlening, waarschijnlijk omdat dit kan stigmatiseren en men geen behoefte heeft de eigen eenzaamheidsgevoelens naar buiten toe te geven. Opvallend is dat de meerderheid van de volwassen respondenten zegt geen behoefte te hebben aan (meer) contact met andere mensen door middel van het bezoeken van een voorziening of organisatie.

De professionals geven aan behoefte te hebben aan meer kennis omtrent signalering en aanpak van eenzaamheid. De neiging bestaat eenzaamheid vooral te zien als een gebrek aan sociale contacten (sociale eenzaamheid) en sociaal isolement, terwijl er ook emotionele eenzaamheid bestaat dat meer te maken heeft met een gemis aan intimiteit. Beide komt voor in Eemsum en Loppersum, hoewel sociale eenzaamheid vaker voorkomt dan emotionele eenzaamheid.

5.3 Aanbevelingen voor de gemeenten

Tenslotte kunnen een aantal aanbevelingen worden gedaan om de eenzaamheid onder de burgers van de gemeenten Eemsum en Loppersum aan te pakken:

- Een algemene aanbeveling is om eenzaamheid niet op voorhand te problematiseren. Niet iedereen met weinig (sociale) contacten heeft een eenzaamheidsprobleem. Mensen worden er ook liever niet direct op aangesproken. Het is belangrijk om bij de betreffende personen na te gaan of er sprake is van een *door henzelf ervaren* onplezierig en ontoelaatbaar gemis aan sociale contacten en intimiteit.
- Gemeenten kunnen uitvoeringsinstellingen stimuleren tot een meer methodische aanpak van signalering van eenzaamheid en gerichte en persoonlijke aandacht voor de doelgroep.
- Realiseren van één gecoördineerd zorgloket waar signalen gemeld kunnen worden en hulp/begeleiding kan worden georganiseerd. Samenwerking stimuleren tussen organisaties die werkzaam zijn op het terrein van wonen, welzijn en zorg m.b.t. de aanpak van eenzaamheid.
- Activiteiten en interventies moeten als algemene activiteit worden gepresenteerd, en niet in het kader van het bestrijden van eenzaamheid. Dat schrikt af.
- Uitbreiden van de mogelijkheden om aan sport en culturele (hobby) activiteiten te doen in de eigen gemeente. Dit zijn activiteiten met een lage drempel en zonder stigma, waar men mensen met een gelijke belangstelling kan ontmoeten.
- De algemene dorpsvoorzieningen die ontmoeting stimuleren zoveel mogelijk handhaven of verbeteren, zoals dorps huis, speelveldjes voor kleine kinderen en hun moeders, buurtverenigingen e.d. (leefbaarheid).
- Verbeteren van de busverbinding met omliggende dorpen en Delfzijl om de actieradius van mensen uit te breiden.
- Publieksvoorlichting over respectvol omgaan met elkaar.

Gericht op organisaties:

- Stimuleren en faciliteren van deskundigheidsbevordering van professionals (en vrijwilligers) in kennis over en het signaleren en aanpakken van eenzaamheid. De aanpak moet gedifferentieerd zijn: versterken van sociale contacten, versterken van sociale vaardigheden, begeleiding en steun bij het verwerken van verlies van dierbaren.
- Interventies moeten maatwerk zijn.

Specifiek voor jongeren

- Scholen, ouders en verenigingen moeten eenzaamheid bij jongeren beter kunnen signaleren en helpen bij de ontwikkeling en onderhoud van sociale contacten.
- Inzetten op preventie via programma's die de persoonlijke competenties kunnen versterken op het gebied van het opbouwen, onderhouden en benutten van sociale netwerken. Gelet op de opvoedmilieus gezin, school en vrije tijd¹³.

¹³ Bron: Hortulanus (2003) uit jeugdmonitorzeeland (Scoop), (2005).

6 Geraadpleegde bronnen

Aktor, *Factsheet Eenzaamheid*, Stichting in Beweging, 2009.

Briels, B., Ploegmakers, M. (2010). *Soms is er geen oplossing voor. Frontliniëpanel over eenzaamheid*. Movisie.

Companen (2008). *Uitvoeringsprogramma 'Wonen met Zorg - Landelijk Gebied'*.

Fokkema en Van Tilburg (2006). *Aanpak van eenzaamheid: helpt het? Een vergelijkend effect- en procesevaluatie onderzoek naar interventies ter voorkoming en vermindering van eenzaamheid onder ouderen*. NIDI i.s.m. VU sociale gerontologie, Den Haag.

Gezondheidsprofiel Groningen 2006, GGD Groningen.

Hortulanus, R. A. Machielse en L. Meeuwesen (2003). *Sociaal Isolement: een studie over sociale contacten en sociaal isolement in Nederland*. Elsevier Overheid: Den Haag. RMO (1997). *Vereenzaming in de samenleving: advies I*. SDU Uitgevers: Den Haag.

Samenvatting Eenzaamheidsonderzoek Coalitie Erbi (2008), NIPO.

Smit, A. en Gorsel, W. van (2005). *Eenzaamheid bij kinderen*. Scoop: Jeugdmonitor Zeeland.

Sociale Agenda 2009-2012, Provincie Groningen

T. van Tilburg en J. de Jong Gierveld (red.) (2007), *Zicht op eenzaamheid: Achtergronden, oorzaken en aanpak*. Assen, Ven Gorcum Uitgeverij.

www.kenniscentrum-ouderen.nl

Bijlage I - Vragenlijst volwassenen

Leven en Wonen in de gemeente Loppersum

Demografie

- 1 **Wat is uw postcode?**
(graag cijfers en letters invullen)
- 2 **Hoe lang woont u al in uw wijk of buurt?** jaar
- 3 **Wilt u invullen wat uw leeftijd is** jaar

en wat uw hoogste voltooide opleidingsniveau is?
  - Lager onderwijs/basisschool
  - Middelbare school
  - Lager Beroepsonderwijs
  - Middelbaar beroepsonderwijs,
  - Hoger beroepsonderwijs
  - Universiteit
- 4 **Hoe woont u?**
  - Alleen en zelfstandig
  - Alleen met hulp van thuiszorg en/of familieleden
  - Samen met een huisgenoot
  - Samen met een partner
  - Samen met partner en kind(eren)
  - Samen met kind(eren)
  - Samen met huisdier(en)
- 5 **Wat is uw belangrijkste dagelijkse bezigheid?**
  - Huishouden en/of kinderen verzorgen
  - Studie of opleiding volgen
  - Betaald werk
  - Vrijwilligerswerk
  - Anders namelijk:

Eenzaamheid

Wilt u van elk van de volgende uitspraken aangeven of deze uitspraak bij u past?
(antwoord omcirkelen graag).

6	Er is altijd wel iemand in mijn omgeving bij wie ik met mijn dagelijkse problemen terecht kan	Ja!	Ja	Min of meer	Nee	Nee!
7	Ik mis een echt goede vriend of vriendin	Ja!	Ja	Min of meer	Nee	Nee!
8	Ik ervaar een leegte om me heen	Ja!	Ja	Min of meer	Nee	Nee!
9	Er zijn genoeg mensen op wie ik in geval van narigheid kan terugvallen	Ja!	Ja	Min of meer	Nee	Nee!
10	Ik mis gezelligheid om me heen	Ja!	Ja	Min of meer	Nee	Nee!
11	Ik vind mijn kring van kennissen te beperkt	Ja!	Ja	Min of meer	Nee	Nee!
12	Ik heb veel mensen op wie ik volledig kan vertrouwen	Ja!	Ja	Min of meer	Nee	Nee!
13	Er zijn voldoende mensen met wie ik me nauw verbonden voel	Ja!	Ja	Min of meer	Nee	Nee!
14	Ik mis mensen om me heen	Ja!	Ja	Min of meer	Nee	Nee!
15	Vaak voel ik me in de steek gelaten	Ja!	Ja	Min of meer	Nee	Nee!
16	Wanneer ik daar behoefte aan heb kan ik altijd bij mijn vrienden terecht	Ja!	Ja	Min of meer	Nee	Nee!

Sociale cohesie

Wilt u voor elk van de volgende stellingen aangeven of u het hiermee eens of oneens bent.

	Helemaal mee oneens	Oneens	Geen mening, weet ik niet	Eens	Helemaal mee eens
17	De mensen in mijn buurt kennen elkaar nauwelijks	☐	☐	☐	☐
18	In mijn buurt gaat men op een prettige manier met elkaar om	☐	☐	☐	☐
19	Ik woon in een gezellige buurt met veel saamhorigheid	☐	☐	☐	☐
20	Ik voel mij thuis bij de mensen in mijn buurt	☐	☐	☐	☐
21	Hoe vaak maakt u een praatje met iemand uit de buurt?	☐ I keer per jaar of minder vaak ☐ Een paar keer per jaar ☐ Een paar keer per maand ☐ I keer per week ☐ Een paar keer per week of vaker			

Kruis juiste antwoord aan.

	Bijna nooit	Meestal niet	Soms wel, soms niet	Meestal wel	Altijd
22 Als u wat langer weg bent van huis, is er dan iemand in uw buurt die een oogje in het zeil houdt? (zorg voor post, huisdieren, planten)	☐	☐	☐	☐	☐
23 Als er iets belangrijks gebeurt in de buurt of met een buurtgenoot, is er dan iemand uit uw buurt die u hiervan op de hoogte brengt?	☐	☐	☐	☐	☐
24 Voelt u zich betrokken bij de mensen die in uw directe buurt wonen?	☐	☐	☐	☐	☐
25 Als er een droevig moment of een droevige gebeurtenis is in uw leven, is er dan iemand uit de buurt die voor u een steun en toeverlaat is?	☐	☐	☐	☐	☐
26 Zijn er in uw buurt wel eens buurtfeesten of barbecues of andere activiteiten waarvoor de hele buurt uitgenodigd is?	☐	☐	☐	☐	☐
Zo ja: Hoe vaak gaat u hier naar toe?	☐	☐	☐	☐	☐
27 Heeft u in het afgelopen jaar samengewerkt met andere buurtbewoners om iets te organiseren voor de buurt?	☐ Niet samengewerkt				
	☐ Ja, ongeveer 1 keer in een half jaar of minder samengewerkt				
	☐ Ja, ongeveer 1 keer in de 3 maanden samengewerkt				
	☐ Ja, ongeveer 1 keer in de 2 maanden samengewerkt				
	☐ Ja, ongeveer maandelijks of vaker samengewerkt				

Op zoek gaan naar sociale contacten en steun

- 28 Als u behoefte heeft aan (meer) contact met andere mensen, bezoekt u dan wel eens 1 van de hieronder genoemde plekken? (u kunt meerdere antwoorden aankruisen)
- Dorpshuis
  - Kerk
  - Steunste
  - Sportclub of hobbyvereniging
  - Internetforum of chatbox
  - Anders, namelijk:

29 Heeft u wel eens contact gehad met 1 van deze organisaties omdat u meer contact wilde met andere mensen? (u kunt meerdere antwoorden aankruisen)

- Huisarts
- Ouderenadviseur
- Gemeentehuis (zorgloket)
- Leger des Heils
- Kerk
- Humanitas
- Internetsite
- Thuiszorg
- Maatschappelijk Werk
- GGD
- Telefonische hulpdienst
- Therapeut of psycholoog
- Informatiepunt voor ouderen
- Anders, namelijk:

30 **Heeft u wel eens een cursus of bijeenkomst gevolgd om meer contact te krijgen met andere mensen?**

- Nee
- Ja, namelijk:

31 **Heeft deze cursus of bijeenkomst ook geholpen om meer mensen te leren kennen?**

- Ja, ik heb er goed contact aan overgehouden
- Ja, maar voor even, nu zie ik die mensen niet meer
- Nee

32 **Wat zou voor u helpen om meer in contact te komen met andere mensen?**

(u kunt hier van alles noemen, van advies tot praktische zaken zoals een busverbinding, een rollator om makkelijk buiten te komen of juist meer informatie over waar u mensen kan leren kennen)

Heel erg bedankt voor uw antwoorden! Omdat antwoorden op papier soms niet alle informatie boven water halen zouden wij van CMO Groningen heel graag nog aantal inwoners telefonisch wat vragen stellen. Als u het goed vindt dat wij u een keer bellen voor wat extra vragen, wilt u dan hieronder uw naam en telefoonnummer opschrijven? Deze gegevens komen niet bij de gemeente terecht en worden na het telefoongesprek vernietigd om uw anonimiteit te bewaren.

Ja, ik vindt het goed als u mij belt voor een paar extra vragen:

Naam:

Telefoonnummer:

Bijlage 2 - Vragenlijst jongeren

Deze vragenlijst is voor een groot deel overgenomen van Scoop.

Jong in de gemeente Loppersum!

Dit is een vragenlijst voor jongeren die wonen in de gemeente Loppersum. In deze lijst staan vragen over jou, de buurt waarin je woont, je school en hoe je je voelt. Denk niet te lang na over je antwoorden, geef het antwoord dat het eerst in je opkomt. Alvast bedankt voor je deelname!

- 1 **Hoe oud ben je?** jaar

- 2 **In welke klas zit je?** Klas .....

- 3 **Wat is je sexe?**
  - Mannelijk
  - Vrouwelijk

- 4 **In welke plaats woon je?**

- 5 **Waar ga je meestal naar toe na schooltijd?**
  - Naar huis, meestal is daar iemand
  - Naar huis, dan ben ik meestal alleen
  - Naar vriend of vriendin
  - Naar familie
  - Ergens anders:

- 6 **Ben je lid van een sportvereniging of sportclub?**
  - Nee (sla vraag 7 over)
  - Ja

- 7 **Welke sport doe je?**
(je mag meerdere sporten aankruisen)
  - Turnen
  - Basketbal
  - Hockey
  - Korfbal
  - Paardrijden
  - Tennis
  - Voetbal
  - Zwemmen
  - Anders namelijk:

8 **Ben je lid van een vereniging of club?** Nee (sla vraag 9 over)
 Ja

9 **Van welke vereniging ben je lid?**
(je mag meerdere antwoorden aankruisen) Muziekvereniging
 Schilder/creatieve club
 Buurthuis/dorpshuis
 Padvinders/scouting
 Anders:

10 **Wat zou je in je vrije tijd graag doen, maar is nu te duur?**

11 **Kruis hieronder aan hoe vaak je deze dingen doet in je vrije tijd**

	nooit	soms	vaak
Computeren	☐	☐	☐
Op bezoek bij vrienden/vriendinnen	☐	☐	☐
Naar de film	☐	☐	☐
Naar het theater/museum	☐	☐	☐
Op straat rondhangen	☐	☐	☐
Iets maken	☐	☐	☐
Chatten	☐	☐	☐
Surfen op internet	☐	☐	☐
Thuis zijn met vrienden/vriendinnen	☐	☐	☐
Boek lezen	☐	☐	☐

12 **Word je wel eens gepest of buitengesloten?**
 Ja
 Nee (sla vraag 13 over)

13 **Hoe vaak word je gepest of buitengesloten?**
 Bijna nooit
 Soms
 Vaak
 Heel vaak

14 **Heb je vrienden/vriendinnen op school?** Ja
 Nee

15 **Vind je het vervelend om naar school te gaan?**
 Ja
 Nee

16 **Zijn er mensen in je klas met wie je goed kan opschieten?**
 Ja
 Nee

- 17 **Blijf je na schooltijd wel eens hangen rondom school?**
- Ja
  - Nee
- 18 **Vind je dat je genoeg vrienden/vriendinnen hebt?**
- Ja
  - Nee
- 19 **Heb je een vriend of vriendin aan wie je alles kunt vertellen?**
- Ja
  - Nee
- 20 **Zijn er andere mensen met wie je kan praten als je ergens mee zit?**
- Ja
  - Nee
- 21 **Waar ben je meestal als je in je vrije tijd naar buiten gaat?**
- In mijn eigen straat
  - In mijn eigen dorp
  - Rondom mijn huis
  - Buiten ons dorp
  - Ergens anders:
- 22 **Is er bij jou in de buurt een goede plek om vrienden of vriendinnen te ontmoeten?**
- Ja
  - Nee
- 23 **Wonen er bij jou in de buurt genoeg leeftijdsgenoten?**
- Ja
  - Nee
- 24a **Wat mis je bij jou in de buurt?**
- Niets
  - Een veldje
  - Een skatehelling/ramp
  - Iets anders:
- 24b **Wat kun je zelf verbeteren in je dorp?**
- 25 **Vind je het veilig in jouw buurt?**
- Ja
  - Nee
- 26 **Wat vind je gevaarlijk bij jou in de buurt?**

27 **Werken je ouders?**

- Beide ouders hebben betaald werk
- Één van de ouders heeft betaald werk
- Anders, namelijk:

28 **Vind jij dat jullie thuis rijk of arm zijn?**

- Arm
- Eerder arm dan rijk
- Eerder rijk dan arm
- Rijk

Bijlage 3 - Vragenlijst professional

Deze vragenlijst is deels gebaseerd op de vragenlijst gebruikt voor Movisie.

Interviewschema aanbieders/zorgverleners eenzaamheid Loppersum/Eemsumond

- 1 **Bij wat voor type instelling werkt u/bent u vrijwilliger en wat is uw functie?**

- 2 **Hoe vaak komt u in uw werk mensen tegen waarvan u denkt dat zij eenzaam zijn?**
  - Vaak (>6 keer /jaar)
  - Regelmatig (3-6 keer)
  - Soms (1-2 keer)
  - Eigenlijk nooit

- 3 **Hanteert u in uw werk een bepaalde methode of een screeningsinstrument/ checklist om eenzaamheid te bevragen?**
  - Ja, namelijk:

  - Nee

- 4 **Wat zijn voor u signalen om eenzaamheid te vermoeden?**
  - Persoon geeft het zelf aan
  - Mensen rondom persoon geven dat aan
  - Ik leid dat af uit gedrag of klachtenpatroon, namelijk:

  - Anders namelijk:

- 5 **Hoe bent u vaardig geworden in het herkennen van eenzaamheid?**
  - Praktijkervaring
  - Studie
  - Cursus/deskundigheidsbevordering
  - Praktijkervaring
  - Intuïtie
  - Anders

- 6 **Wat doet u als u vastgesteld heeft dat iemand eenzaam is en hier problemen door ervaart?**
  - Bespreken met persoon
  - Bespreken met omgeving
  - Doorverwijzen naar hulpaanbod (ook intern)
  - Melden bij andere organisatie/hulpverlener
  - Anders

- 7 **Welke mogelijkheden biedt uw eigen organisatie om hulp aan te bieden voor eenzame mensen?**
- We kunnen doorverwijzen
  - We hebben zelf hulpverleners in huis
  - We bieden interventies/cursussen aan
  - We informeren mensen over mogelijke hulp
  - Anders:

Doorvragen naar gelang antwoord:

- 8 **Hoe ziet de interventie/voorlichting/ individuele hulp van uw organisatie eruit?**
- 9 **Hoe vaak wordt de interventie/voorlichting/ individuele hulp aangeboden/georganiseerd?**
- 10 **Hoe evalueert u deze interventie/voorlichting/ individuele hulp en wat was hiervan de uitkomst?**
- 11 **Hoe ziet u de effectiviteit van deze interventie/voorlichting/ individuele hulp?**
- 12 **Zijn er volgens u knelpunten in de aanpak van eenzaamheid en zo ja, welke ziet u dan?**
- Nee
  - Eenzaamheid wordt niet herkend omdat mensen het zelf niet (durven) aangeven
  - Eenzaamheid wordt niet herkend door gebrek aan kennis bij hulpverleners
  - Gebrek aan interventies of hulpmogelijkheden
  - Gebrek aan informatie over interventies
  - Gebrek aan hulp op maat
  - Gebrek aan signalering door kennistekort bij hulpverleners/vrijwilligers
  - Gebrek aan financiële middelen en vergoeding
  - Gebrek aan lokale samenwerking tussen betrokken hulpverleners/instaties
  - Anders:
- 13 **Ziet u verbeterpunten in het signaleren van eenzaamheid? Wat zou hiervoor volgens u veranderd moeten worden?**
- 14 **Ziet u verbeterpunten in het aanpakken/behandelen van eenzaamheid? Wat zou hiervoor volgens u veranderd moeten worden?**
- 15 **Welke maatschappelijke ontwikkelingen liggen volgens u ten grondslag aan eenzaamheid en ziet u hier verbeteringen in mogelijk?**

- 16 **Ziet u zeer lokale mogelijkheden in Loppersum/Eemmond om specifiek in deze gemeenten eenzaamheid aan te pakken?**

- 17 **Welke rol zou de gemeente Loppersum/Eemmond volgens u moeten spelen in de aanpak van eenzaamheid?**

Ruimte voor extra opmerkingen:

Bijlage 4 - Aanvullende tabellen eenzaamheidscijfers

Tabel 14 - Eenzaamheidsaantallen naar leeftijd in Loppersum, GGD Gezondheidsenquête 2006

Loppersum		Mate van eenzaamheid			% eenzaam
N=117	leeftijd	Matig (2006/2010)	Ernstig (2006/2010)	Zeer ernstig (2006/2010)	per groep*** (2006/2010)
	0 - 19*	-	-	-	-
	19 - 34	13 / 3	1 / 1	0 / 1	41% / 31%
	35 - 49	10 / 6	1 / 0	1 / 0	38% / 29%
	50-65	11 / 16	2 / 0	1 / 2	42% / 43%
	65+	6 / 10	2 / 1	2 / 1	56% / 54%
Totaal		40 / 36	6 / 2	4 / 4	
% * *		34% / 31%	5% / 2%	3% / 4%	

* deze leeftijdsgroep is niet opgenomen in de GGD gezondheidsenquête, daarom geen gegevens beschikbaar

** gebaseerd op het totale aantal deelnemende inwoners

*** gebaseerd op het totale aantal deelnemende inwoners per leeftijdsgroep

Tabel 15 - Eenzaamheidsaantallen naar leeftijd in Eemsmond, GGD Gezondheidsenquête 2006

Eemsmond		Mate van eenzaamheid			% eenzaam
N = 142	leeftijd	Matig (2006/2010)	Ernstig (2006/2010)	Zeer ernstig (2006/2010)	per groep*** (2006/2010)
	0 - 19*	-	-	-	-
	19 - 34	8 / 5	0 / 0	1 / 1	32% / 27%
	35 - 49	25 / 12	1 / 3	4 / 1	62% / 40%
	50-65	22 / 15	1 / 0	1 / 2	52% / 50%
	65+	11 / 8	1 / 0	0 / 1	60% / 31%
Totaal		66 / 40	3 / 3	6 / 5	
% * *		46% / 32%	2% / 2%	4% / 4%	

* deze leeftijdsgroep is niet opgenomen in de GGD gezondheidsenquête, daarom geen gegevens beschikbaar

** gebaseerd op het totale aantal deelnemende inwoners

*** gebaseerd op het totale aantal deelnemende inwoners per leeftijdsgroep

